

ТРГОВАЧКА ОМЛАДИНА

ЛИСТ ЗА СРПСКУ НАРОДНУ ПРИВРЕДУ

ОРГАН СРПСКЕ ТРГОВАЧКЕ ОМЛАДИНЕ У АУСТРО-УГАРСКОЈ МОНАРХИЈИ

УРЕЂУЈЕ:
РЕДАКЦИОНИ ОДБОР

ВЛАСНИК ЈЕ ЛИСТА:
НОВОСАДСКА ТРГОВАЧКА ОМЛАДИНА

ОДГОВОРНИ УРДНИК:
НИКОЛА Ј. ЂУРЧИЋ

БРОЈ 12. и 13.

НОВИ САД, 15. ЈУЛА 1913.

ГОДИНА II.

Лазар Дунђерски

Скупина људи само онда носи име веће јединице, кад је организована. Данашњи склоп људскога друштва познаје нарочито две кристализационе тачке, око којих се прибира највиша јединица — друштвени организам, а то су држава и народ. До скора је јаку кохезију показивала и вера. Управо вера и народност била су два основна начела, која су се отимала о превласт у стварању држава. И српски народ је у еволуцији човечанства упоредо са осталим светом прошао све фазе друштвенога развитка. И код њега је вера била негда полазна тачка за прикупљање масе људи у вишу јединицу и организовање ове у највиши друштвени облик — у државу. То прибирање било је у нас тако силно, да се зраци све три идеје водиље испреплеташе и даше ону сложену снажну целину, коју у идеји не могоше разврћи ни све навале јаче силе: потлацише се династије, порушише цркве, разорише се државе, поцепа се и расели и сам народ, али у души од цара до говедара, од патријара до звонара остаде нигда неклонула свест о старој слави и величини српске државе, о јединственој и неразоривој живој српској православној цркви, као основима нових идеала. Ти нови идеали кулминују данас у широј мисли о народном јединству, која је у идеји већ обухватила данас целу скупину живог народа, које је туђа култура и сила у зла времена привремено растурила и у своју службу упрегла. То више јединство нема данас ни одређене материјалне међе као сасуд за кристализовање, нити јединствене државне организације, која би све одржавала у целини. Па ми ипак осећамо, да то јединство живи и пробија се на разне начине, да да знаке свога живота.

Живот тога јединства подржава данас силна свест, која букти у душама најбољих умних људи, који служе нашој народној мисли, они је стално потпирују, те тако све јаче обухвата до у корен онога данас још неиспољена организма, који зовемо народом. Али као што је сам живот на земљи састављен у главном из две стихије: снаге и материје, која се силно испољава н. пр. у ерупцији вулкана — у ватри, која продире из кратера, и у брду, које се од лаве наслаже; тако и у животу народа има две основне стихије: снага, која се приказује у свести и њеним апостолима, и материјално имање, које омогућује остварење идеја.

Змај каже: „Хај, што Србин јоште живи
крај свих зала,
Песма га је одржала —
њојзи хвала!“

Али да је остало само на песми, и Срба би било данас само у песми, као што опет баш Змај пева за соколе: „Гнездо вам је, соколи, тек у приповетки“.

Добар нагон српског народа за своје одржање стварао је поред песме и дела, дела, која слажу брда вулканска као вечита обележја вулкана на земљи. Зато се поред поворке гуслара и песника у историји наше књижевности с друге стране нанизала поворка српских до-

бротвора, који су подигли видне знаке нашега живота: цркве, школе, новчане заводе, задруге, Привредник и вазда просветних и добротворних установа, у којима наша мисао живи, да се има где појати литургија и песма певати.

Наша прошлост је нанизала читаве редове добротворских слика у нашим вишим и нижим школама, црквама, општинама и другим установама. Али међу још живима таким представницима нашега народнога живота највидније се данас истиче делима својима Лазар Дунђерски.

Пчелари имају једну изреку: На осовини роди мед. Када погледамо на живот и рад деда Лазе Дунђерског, онда можемо ту изреку овако да утврдимо: На осовини роди богатство, јер је деда Лаза можда већу половину свога века на осовини провео, више је ноћи преспавао на колима него у постељи, путујући од имања до имања и све сам надзиравајући и управљајући.

А наш народ има једну пословицу: Не стоји кућа на земљи него на жени. Ако се на икога може та пословица применити, онда она најбоље приличи госпођи Софији деда Лазиној, на коју је он толико пута у своме веку кућу своју остављао, и имао је на коме, јер се зна да је гђа Софија исто тако мудро управљала, радила и кућу водила, као што је деда Лаза рад на земљама, у сточарницама и творницама својима управљао и водио га.

За вредна човека каже се обично: Нема кад ни умрети. Па то се ето најбоље засведочило баш на овом узорном раденом српском брачном пару, који могу рећи да их је рад одржао снажне и крепке и у дубокој старости, јер они вазда знају, да имају за шта живети, те немају кад ни умрети.

Срби имају једнога великога пријатеља, на кога се многи туже: „Шта нам вреди, што га имамо, кад нам не помаже?“ На то је са друге стране добро речено: „Помаже он нама већ тиме, што га имамо и што наши непријатељи знају да је он наш.“ Тако би се и за деда Лазу могло рећи: „Добро је нама с њим већ зато, што је наш.“ Али он није остао само на томе, што је гледао да своје добро и кућу дигне, те српском народу на понос послужи, него је свега века и делом помагао свој народ. На његовим великим добрима и у великој кући налазиле су кроз читаве десетине година рада и зараде стотинама српских породица, а небројене су прилике, у којима је сиротиња потпоре добијала (н. пр. одгајачи свилених буба су стално бесплатно брали лишће дудово са његовога дрвета на пространим му имањима и т. д.). Али кућа деда Лазе Дунђерског није ни на том остала. Његова благајница је била стално приступачна у довољном сразмеру његовог богатства свима скупљачима прилога за народне просветне добротворне сврхе. О томе се може уверити свако, ако завири у записнике ма које наше народне и просветне установе. Но деда Лаза а већ и његови стари, отишли су још даље, јер су имена своја урезали већ у списак великих наших добротвора народних. Да истакнемо само најкрупније натписе из пописа њихових добротворства.

Већ отац деда Лазин Гедеон, Геца — оставио је 80 хиљада круна Матици Српској, да се од прихода им школује сваке године по 4 млада Србина за разне просветне струке. Деда Лаза и гђа Софија пак приложили су 380 хиљада круна добротворној задрузи Српкиња у Будимпешти, те је од тога подигнут српски женски завод „Св. Мајке Ангелине“, да се у њему будуће Српкиње мајке и домаћице одгајају у српском народном духу; даље је деда Лаза дао 100 хиљада круна Привреднику за смештање добре српске деце у разне привредне струке; 50 хиљада круна будимпештанском заводу краљице Јелисавете за негу сушичавих болесника, којих је у нашем народу понајвише и за чије се смештање у завод по своме праву наши добротвори стално старају; а приликом великог балканског рата за ослобођење дали су 30 хиљада круна Српском, а 30 хиљада Црногорском Црвеном Крсту. И тако прилози овог богатог али племенитог народног добротвора на српске просветне и добротворне и опће човечанске сврхе већ до сада иду у милијон круна, а век његов још није завршен, здравље и снага му је још у пуној свежини, а срце вазда живо и на добро спремно, те и низ добрих му дела недокончан. У корист је српском народу да пожели од срца, да му Бог да још века и снаге, да добро твори и себи и роду и домовини својој.

Али карактер његов је оно, што треба вазда да лебди пред очима привредној омладини нашој; а успех његов оно, што треба да је подстиче на и трновиту стазу рада, јер ето рад и добра дела дају човеку и благостање и дуг и сретан век, а за тим тежи сваки човек на земљи. А најзад као узор српски може да послужи он нашој привредној омладини и у крајњој сврси свога живота, када ето по узору Немањића славних диже себи и задужбине, да се њему поје летурђија овог света као и онога.

Зато нећемо никако претерати, ако уз жељу, да га Бог још дуго поживи на добро и дику и својих и народа му приликом осамдесетогодишњице деда Лазине и на њега применимо оно Његошево:

ЛАСАЛ:

КАКО ЈЕ ПОСТАО КАПИТАЛ*

У почетку цивилизације (образовања) па до хришћанства радили су само робови. Не само оно што су радници зарадили но и они сами били су својина господара. При заради робова може се говорити о „нагомилавању“ зараде али никако о „штедњи“. Нетреба држати да је то „штедња“ кад коме 100 робова раде па он зараду од 60 њих потроши а од осталих 40 задржи, јер то задржавање или „нагомилавање зараде“ није никако „штедња“ у оном смислу у ком се ова реч обично употребљава, није дакле заштеђивање своје сопствене зараде. Штедња туђе зараде зове се данас крађа или најмање изцеђивање туђег рада.

Но као што се зна ово економно стање непромени се ни кад хришћанство настаде, јер место робовања наступи спаилуковање и кулчење. Дакле опет рад је вршен од људи, који су у разном ступњу били правна својина господара. Дакле увек „нагомилавање“ туђе зараде. То није само за земљоделца важило, него је у средњем веку и за индустријални (занатлиски) рад важило. Спахини људи и слуге морали су те радове вршити. Када ово у варошима престаде, наступише место њега еснафи (у Француској је трајало спаилуштво и служење до прве француске револуције) — Еснафи беху тако уређени, да су калфе и шегрти радили мајсторима а ови су били поданици господара и великаша.

Француска револуција дође 1789. год. са великом грмљавином.

* Доносимо овај чланак из Ласалове научне књиге „Критика на економију Бастије-Шулце Делића“, како би и наше читаоце упознали са принципима овога великога економисте.

„Благо томе, ко довијек живи,
Имао се рашта и родити!“

А пред очима српске привредне омладине Лазар Дунђерски заиста треба вечито да живи као узорни раденик и родољубиви српски привредник. **Ј. Ж.**

Политика и привреда

Наш привредни живот, који већ две године дана пати под притиском неприлика и у недостатку новца, очекује горе дане. Започиње се један нов чин крвавог балканског рата, а међународни положај и одношаји постали су још несигурнији и заплетенији него икад. Уморени балкански савезници окренули су оружје једни против других у одбрану својих интереса. Сада се ратно стање проширило и на Румунију, која је мобилизовала војску и која је спремна, да сваког тренутка оружаном силом упадне у Бугарску. Ако у последњим тренутцима велесилама не пође за руком, да дипломатском интервенцијом учине крај новоме рату — наступиће судбоносни дани. Ова неизвесност и црни облаци на небу целе Европе руши још већма привредни живот, који је потресен до дна балканском кризом, а светској привреди прете такве опасности, које све досадање превазилазе. Ови ратни бурни дани, у којима се не може знати шта носи дан а шта ноћ, свом својом тежином притискују привредни обрт. На берзама падају папири, на новчаним пијацама је потпуно сиромаштво у новцу, престали су банкарски радови, а трговачке фирме пак руши и обара кредитна криза.

Да није избио овај нови балкански рат, привреда би корак по корак залечила оне ране стечене у првом рату, те би се у јесен могли надати нормалнијим приликама. Сад се пак цео хоризонт узмутио и грозница неизвесности тресе цео привредни организам. И на жалост незгоде тих прилика сломили се највише на Угарску. Опет наступа болест неплаћања дугова, падају најбоље трговачке куће као жртве кобних времена и нездраве политике наше монархије.

Нестаде спахилука, кулука и еснафа, као да су громом поништени и слободна утакмица (конкуренција) би постигнута!

Прокламова се правно да је рад слободан и настаде радост!

Али беше ли сада доиста штогод' учињено, што би стара дела променило, да радници не морају допустити, да њихова зарада у џепове богаташа и великаша тече? — беше ли доиста уклоњено старо стање друштва, у коме великаши и богаташи туђу зараду — продукте радника — као своју правну својину нагомилавају?

Правно беше као што је речено рад за слободан и проглашен и ништа не би на путу стајало, да сваки своју сопствену зараду прими, нагомила, и односно уштеди, кад не би била само једна мала тешкоћа!

Данашњи буржоазни економисти кажу: пре но што се какво занимање, какав рад предузме, мора се капитал имати да се приуготови сировина, да се алати купе и да се напослетку радници издрже за сво време рада. Овај капитал не пада с неба, него се мора пређе зарадом нагомити. Сад нека се помисли како могу буржоазни економисти тврдити, да сваки може постати предузимач.

Они знају да пре но што се какав рад и почети може, мора се капитал — пређе нагомилани рад — имати.

Сада, пошто су на једанпут спахиски људи, слуге, шегрти и калфе правно за слободне проглашени, постали су до душе правно слободни али фактично немоћни спрам нагомиланог капитала у рукама богаташа, којима су до јуче не само они но и сви њихови преци радили.

Почем они не имајаху оно што је потребно „пре него што се какав рад почне“, шта је остало њима друго чинити,

Привредни је живот нераздвојно везан и за догађаје ван границе наше домовине. То нам доказује и садашњост, јер су таласи узбурканог Балкана прво нас запљускали. Новчану кризу терети још већма то, што је наш привредни живот најјаче везан за Балканско полуострво, који је међутим сада, у време рата, потпуно затворен за нас, јер је у крви заливен. Велика трговина и индустрија не налази тамо више својих пијаца, а што је још најгоре и проглашени мораторијуми у зараћеним државама чине још веће неприлике. Иако је српској дипломатији пошло за руком, да локализује први балкански рат, па и ако јој то и сада пође за руком: ипак ће привредни живот монархије наше претрпети огромне штете, а мало имамо наде, да ће наша трговина и после свршетка рата постићи оне успехе на Балкану, које је имала пре рата, јер је наша дипломатија створила непријатеље на Балкану, изгубила симпатије Румуније, па тиме одбила од себе балканске државе.

Времена су врло озбиљна. Помоћ ни од куд не стиже. Треба погрешке поправљати, улевати наде у боља времена, јер реда и мира већ се свако зажелило. А дужност је и штампе, да обрати пажњу привредним круговима на озбиљност положаја. Потребно је штедити до крајности, круг промета и спекулација свести на минимум, треба се уздржавати од обавеза, јер свако треба да је с тим на чисто, а нарочито трговци, да на брзу помоћ и на поправак ових прилика или неприлика не могу рачунати. Ако се српски трговац може одржати у неповољним приликама, то ће имати да захвали највећој умерености и обазривости, јер не зна коме се поверава и какав је положај оних кућа са којима има везе. Нека избегава нове радње и ангажовања, нека не пушта капитал ни у какве спекулације, ма колико прилика изгледала повољна, а своје поруцбине нека сведе на неизбежан минимум. Сада се врло мало купује, ратар је у страху од рата штедљивији, а ни усев није бог зна какав, те ће она јесења — за трговца златна — киша бити врло ситна.

но при свем том што су „правну слободу“ имали и при свима прокламацијама слободне радње продати свој живот, да би могли набавити преко нужне потребе за живот.

Другим речма: Шта је остало њима друго, ако неће да изумру од глади, но потражити надницу код спремног предузимача, кога су они својим пређашњим радом обогатили и који је наоружан и спреман капиталом, хиљадугодишњим радом произведеним. Да! потражити надницу која је обично толика, да се човек једва може нужном раном снабдети и која врло ретко бива већа, али повишена никад дуго не траје! — Да ради дакле за надницу, која је толика да се једва може обичном храном да захране и којом је радник од дана кад је почео радити, с једне стране запао у тако стање, да никад не може што „уштедети“, а с друге стране да сав сувишак његове зараде, који преко потребног трошка остане, прелази у руке капиталиста.

Ови докази оснивају се једино на давнашњој њифтинској економији.

Слободна конкуренција (утакмица) није баш ништа стару ствар променила; радници у место што су пређе заслужени сувишак преко њиховог сопственог издржавања давали „господи“, сад морају „капиталу“ да га даду. Дакле то што данас од своје зараде добијају морало се је пређе робовима, спахиским људима, слугама и калфама дати, ако се није хтело да ови од глади изумру.

Кад би се данас онако радило као у прастаро доба, као што доскора Индијанци у америкаским шумама, где дневни рад — лов — набавља средства за издржавање, тад би бесумње проглашена правна слобода радника у години 1789. доиста раднике преобратила у слободне људе, и сада би сваки једино

Преживљујемо зла времена, морамо напрезати све своје снаге, да се одржимо у бури.

VI. 1913.

Ст. Ј.

Новчана криза и српске земљорадничке задруге.

Услед новчане кризе земљорадничке задруге у Буковини дошле су у погубан положај. Приликом те изненадне вести донео је новосадски политички лист „Браник“ у свом о. г. 118. броју уводник под горњим насловом. Због савремене важности доносимо га у изводу.

„Наше земљорадничке задруге, основане на здравој Рајфајзеновој системи, морале су пружати јемства за њихов благотворни успех у нашем народу.

Но при данашњој новчаној кризи, морало је ипак наступити питање: да ли и те наше земљорадничке задруге нису алтериране, нису ли некако окачене данашњом новчаном кризом?

То питање нам се намеће, кад смо недавно у новинама читали, да су земљорадничке задруге у Буковини, основане на истој Рајфајзеновој системи, усљед данашње новчане кризе дошле у најкритичнији положај, па иду својој пропасти на сусрет, ако интервенцијом државе не добију неки велики зајам.

Ми не знамо како стоје данас наше земљорадничке задруге погледом на данашњу новчану кризу. Ми држимо, да по досадањим извештајима оне сасвим добро стоје, па ће скупштина наших земљорадничких задруга, која је заказана за месец септембар ове године, као и до сада добро стање исказати.

Али, да би наше земљорадничке задруге могле као и до сада показивати најбољи успех, потребно је, да се чланови земљорадничких задруга чврсто држе оних начела, која су самом творцу земљорадничких задруга, славном Рајфајзену у своје доба у Немачкој служила за мерило. Земљорадничке задруге нису за то створене, да дају сувише велике кредите својим чла-

за свој рачун ловио и уловљени лов био би његова зарада и нити би што више нити што мање добио.

Али напредак у подели рада — узрок европске цивилизације (образовања) — дао је раду сасвим други вид! Сваки ради само један део продукта, који још не чини средство за уживање и од кога се дакле не може живети. Ови се продукти могу тек после неколико недеља, месеци и година довршити и у средства за живот преобратити, а за све то време нужно је имати већ готова средства за живот. Подела рада претпоставља већ напред поделу рада других, која је већ извршена дакле готовину за набавку резултата истог, за набавку сировине и алата. Подела рада извршава се само дакле кад се више сложе и раде на једном истом продукту, ово претпоставља опет готовину за издржавање истих и т. д. и т. д. И тако свака нота у концерту продукције (производње) свира неумољиво: готовина, готовина, готовина.

И тако када радници у год. 1789. беху за слободне проглашени, они не могоше опет у лов ићи, као што су то могли радити поносни синови шума. Јер они не имањаху где ловити почем се је процес друштвеног развијања сасвим у другој форми вршио.

Ову готовину — пређе извршени рад — која је сад за издржавање за време рада нужна, беху они нагомилали у руке притежаоца, који су законом заштићени били. И баш овај пређе извршени рад морао је при слободној утакмици или управо баш слободном утакмицом ухватити раднике да предају сувишак своје зараде „господи“, која је сада стварна а пређе је била само правна. [Људи, који су у средњем веку живили на добрима спахија, морали су по тадашњем закону само свом господару или спахији радити, дакле били су правно обвезани

новима, нису створене да потпомажу удобнији домаћи живот, па чак и раскош у појединим породицама, и најмање да дају лакомислене зајмове, који стоје у вези са страшћу алкохола, већ су земљорадничке задруге створене за то, да чланови са својим основним капиталом у земљи међусобно једно друго потпомажу у оном што им оскудева за поправку земље, за корисне инвестиције у земљорадничким алатима и машинама, али све у тој претпоставци да се узајмљени капитали из поправљене економије враћају или да се бар са каматама и неки део главнице у извесном року одплаћује. Лакомислена употреба зајмова без везе са поправком економскога стања, мора водити пропасти сваку земљорадничку задругу, ма како да иначе солидарна обвеза чланова пружа сигурности.

Зашто да се не установи у земљорадничким задругама, да се оном, који је ноторни алкохолиста, ма да је способан за кредит, не издаје кредит, па чак да се такав и не прими у чланство земљорадничких задруга.

Ми нисмо у стању просудити у колико данашња новчана криза упливише на српске земљорадничке задруге. На сваки начин да ће бити некога уплива.

Страшна је то појава да у Буковини данашња новчана криза упропашћује тамошње земљорадничке задруге. Буковина у привредном погледу, што се тиче каквоће земље, много се не разликује од наших економских прилика, особито од неких српских крајева у Хрватској, шта више у рационалном обрађивању земље Буковина је напреднија него наши крајеви, па ипак земљорадничке задруге долазе до опасне кризе.

Ми колико знамо, за наше земљорадничке задруге нема никакве опасности због новчане кризе. Али на сваки начин, да би у наших земљорадничких задруга требало удесити радњу, да не дође до оних појава као у земљорадничких задруга у Буковини.

С тога ће баш овогодишња главна скупштина српских земљорадничких задруга, која је сазвана за месец септембар ове године, бити од највећег интереса,

да њима раде, дакле господа су била правна, а сада не вежу раднике никакви закони да овом или оном господину раде, али они морају једном (па ма ком) радити, јер иначе немају од чега живети; т. ј. сада су господа стварна).

Пређе извршени рад — капитал — гњави слободни рад у оном друштву, у коме подела рада и слободна утакмица влада. Сопствена зарада његовог рада угушује га, његов рад од јуче устаје против њега, удара га самртно и краде му његову данашњу зараду.

И тако у колико је раденик од 1789. год. више производио, у колико је већи капитал нагомилао (служећи трговцу), и колико је више подела рада тиме потпомогнута, у толико више отежавају ланци радника и у толико је жалоснија његова класа (ред). (И сам Рошер каже: у колико се више развијају фабрике, у толико су радници зависнији).

И због тога су радници у Енглеској у жалоснијем стању него ли у Француској и Белгији, а у Француској и Белгији у жалоснијем но у Немачкој!

Сад је на сваки начин доказано, да постајање капитала, не само у економно и у односу приватне и правне поделе, нема баш ништа заједничког са „штедњом“ и то како пре 1789. г. тако и после под владом слободне утакмице па до данас! — У толико је доказано да радници нису могли ни пре 1789. г. ни после штогод „нагомилати“ и дакле они који нагомилавају не нагомилавају своју него туђу зараду, и по томе не може се казати да „штеде“.

Али кад трговачки економи данашњег доба беху тако неспособни, да би сами могли себи нацртати ово кратко историјско развијање о европским радничким односима, онда како не моглоше увидити да постајање капитала личном штедњом

биће за мерило материјалнога напретка или назапка српскога народа у овим крајевима.

Ми имамо потпуно уверење, да ће српске земљорадничке задруге и ове године исказати велики успех, јер до сада нема ни најмањег симптома, ни најмањег знака, да је новчана криза имала уплива на редовиту радњу српских земљорадничких задруга.“

Склапање трговачких уговора са балканским државама.

Већања царевинске и трговачке конференције довршена су пре неколико дана у Бечу. Првобитно се само намеравало решавати већи број текућих царинско-политичких односно царинско-техничких ствари, што се обично после измене становишта времена нагомилају. Но било је сасвим природно, да се пригодом присутности заступника угарске владе у Бечу претресају и трговачко-политички одношаји на Балкану.

Како сада ствари стоје не ће расправе о уговорима наскоро започети, јер су балканске земље с решавањем важних политичких спорних питања заокупљене.

Није вероватно, да ће се преговори о трговачким уговорима с балканским државама започети пре јесени. У септембру биће политичка ситуација јаснија а видеће се по коме ће се редуови преговори водити за случај, да је то жеља балканских земаља.

У случају, да Србија стави такав предлог онда ће јамачно конференције с њоме започети у јесен а о успеху тих преговора зависиће, у колико је потреба, модификовања у трговачкоме уговору с Бугарском.

С грчком владом већ су од дуже времена преговори о тарифноме уговору у течају па ће се ти преговори јамачно у јесен наставити.

Већ данас се показује, да аграрци без обзира на политику и трговачко-политичку ситуацију намеравају отежавати склапање уговора с Балканом. Мађарски су поседници на своме за то одржаноме конгресу створили резолуцију, у којој се противе ревизији уговора с балканским државама а особито

— каквом је они себи представљају — већ по самој здравој памети није могуће.

Како представљају они себи постајање првог капитала?

Нека се опомену дакле првог рада слободног индијанског дивљака, који у својим пределима лови. Могаше ли он штогод од свога лова „уштедити“? Да ли даваше његов рад сувишак преко његовог издржавања? Историја ће им одговорити да је сијасет индијанских племена од глади скапало. Другим речма: Дакле само при подели рада рад доноси сувишак преко издржавања.

Али они ће запитати: Зашто није овај несрећни ђаво постао капиталистом? Зашто није он неки број индијанаца узео под надницу и тако њих ујединио да за његов рачун лове?

Они ће увидети, да ови слободни никад не би на то пристали, па макар они баш само толико уловили што им је за издржање живота преко потребно. И друго, од куда би тада овај Индијанац добио средства за издржање што је другима за време лова потребно? Да ли могаше он од својих уста толико да уштеди да би њих могао издржавати? Пре би толико изгладнио да би му само кости остале но што би могао неки број ловаца на свој рачун издржати.

Али рећи ће може бити то је опет кривица до њега самог била. Јер зашто није предузео земљорадњу и индустрију које више доносе? —

Препоручујући узроци, о којима смо говорили показују се у том случају још стотину пута јачи.

Јер од куда би Индијанац од свог лова толико зарадити могао, да би земљораднике и занатлије издржао за једну годину или више месеци, које је време за земљорадњу и индустрију потребно док плода не добије.

против повишења укупнога континента меса - за тим против увоза блага те снижења царине на жито.

Но они иду још и даље изјављујући, да се, у случају ограничења или суживања аграрне и ветеринарне заштитне царине иза године 1917. имаду се сместа учинити сходне приправе за уређење самосталнога царинскога подручја.

Угарско је министарство пољопривреде увиђајући важност заједничкога царинскога подручја за народну привреду Угарске изјавило да је ова забринутост аграраца неоснована и да о ограничавању или суживању аграрне и ветеринарне заштитне царине не може бити говора, већ, да ће аутономни царинска тарифа и ветеринарска заштита и после год. 1917. по сваку цену остати на снази. Невероватно је, да ће становништво притисак, што га чине аграрци хтети трајно, да га подноси а да се не одупре.

Новчана пијаца.

При крају јуна новчане прилике су се нешто поправиле, иако је избио нов балкански рат. После дужег времена поново су стигле из Беча новчане понуде, које су примљене, иако је постављена каматна стопа несарамерно висока. У Бечу је нешто попустила приватна каматна стопа, док је у Берлину са читавим $1/2\%$ на $4\ 3/4\%$ пала. Па ако се сетимо да је још 23. пр. м. у Берлину 6% била приватна каматна стопа, онда морамо признати, да је овај поправак значајан. Крајем јуна је, нарочито у великој мери примљена Аустро-Угарска Банка. Једино су код будимпештанског главног завода у току два дана стигле за 75 милијона понуде.

Промет порезованих банкнота, који је 23. јуна само 46 милијона износио, 31-га се попео на 271.9 милијона.

Стајус Немачке државне банке се такође погоршао и то са 293 милијона, према стању прошле године.

На лондонској пијаци приватна каматна-стопа отпада, а новац се за $3\ 1/2\%$ може добити.

Ни на париској новчаној пијаци не налазимо никакво побољшање. Каматна-стопа је $3\ 5/8\%$, док је званична каматна стопа $4\ 3/4\%$.

Најновије будимпештанске каматне ставке су: Бечка пр-

вога реда $5\ 7/8\%$, будимпештанска првога реда $6\ 1/8\%$, средње банке $6\ 1/2\%$, трговачке портфељне менице $7\ 1/4\%$.

Приватна каматна стопа у Амстердаму је 4% а у Бриселу $4\ 1/4\%$.

У току прве половине ове године владала је велика новчана криза коју потврђује и ова таблица.

Приватна каматна стопа.

	1912.	1913.
	крајем јуна	
Лондон	$2\ 3/4\%$	$4\ 3/8\%$
Париз	$2\ 7/8\%$	$3\ 3/4\%$
Берлин	$3\ 7/8\%$	$5\ 3/8\%$
Бач	$4\ 3/8\%$	$5\ 7/8\%$

У Лондону је дакле са $7/16\%$, у Паризу $7/8\%$ а у Берлину и у Бечу пак са $1\ 1/2\%$ је скупљи новац сада него јуна месеца прошле године.

Аустро-Угарска Банка:

	Круна	
Залиха метала:	1,527.897.000	1,525.947.000
Менични портфељ:	815.607.000	960.896.000
Ломбард:	213.039.000	233.615.000
Промет банкнота:	2,174.739.000	2,397.897.000
„ порез. „	46.842.000	271.950.000
Банчина кам. стопа	6%	6%

Немачка државна банка:

	Марака	
Залиха метала:	1,374.168.000	1,415.901.000
Менични портфељ:	1,043.106.000	1,002,514.000
Ломбар:	81.550.000	74.520.000
Промет банкнота:	1,775.664.000	1,754.597.000
Резерва неп. банкн.	196.396.000	265.995.000
Банчина кам. стопа	6%	6%

Енглеска Банка:

	фунти штерлинга	
Залиха метала:	38.494.000	38.417.000
Менични портфељ:	32.379.000	36.191.000
Промет банкнота:	28.233.000	28.653.000
Цела резерва:	28.711.000	28.214.000
Банк. „	27.157.000	26.568.000
Банчина кам. стопа:	$4\ 1/2\%$	$4\ 1/2\%$

Из тога се увиђа двоје:

1. Производња при подели рада, (која једина даје сувишак преко дневних потреба), претпоставља опет увек да је нешто капитала скупљено, а по томе опет да је предходила подела рада, помоћу које је једино могуће да се може штогод више, него што је нужно за дневне потребе набавити.

2. Народи, који са потпуне слободе полазе као индијанска ловачка племена, не могу због тога никада доћи до тога, да капитал нагомилују и по томе никада до културе.

И због тога беху Ирокези, Делавари, Шерокеји, Чикази и т. д. када Евроцејци преко великог сланог језера дођоше, на истом ступњу културе (изображења) на ком су били пре много хиљада година; па још и данас налазе се остатци тих племена на истом ступњу који нису свој начин живота напустили и европски узели.

Дакле: од рада једног човека не може се штедити. Сада бацимо поглед на ропство, које у почетку европске цивилизације налазимо.

Ствар се показује сасвим у другом виду!

Један господар има на прилику 100 робова. Он може 40 од њих употребити да му производе удовољства сваког рода, која ће он сам уживати. И сваки ће од противника увидети да се не зове то „штедити“ кад се зарада од 30 њих потроши. Других 60 робова употребиће да раде земљу, да би себе саме, првих 30 и осталих 10 робова који су још остали, с нужном храном снабдели. Ових последњих 10 робова употребиће да праве алате, које требају оним 30, (који њему израђују потрошње за лична удовољства) и за оних 60 који нужна средства за живот свију њих производе.

Од прилике тако је некад друштво изгледало. У том слу-

чају противници ће макар то казати: Овај човек опет „уштеђује“ производ оних 10 робова, који алате праве. И ако је истина да није то штедење кад се туђа зарада нагомилала то опет могаше господар по законима тадашњег друштва зараду оних 10 робова потрошити и по томе је дакле увек истина да се је господар „отказао“ оно потрошити, што је заиста могао учинити.

Али наши противници опет су у заблуди!

Јер кад господар допусти да 10 робова праве алате како за оних 60 тако и за оних 30, то добија он том поделом рада много више како за домоводство тако и за своје уживање, него кад би он још ових 10 робова или целу стотину употребио да са прстима и ноктима раде земљу. Но не само то. Кад продужи рад ових десеторице који алате за 30 и 60 радника праве то долази „господар“ у тако стање да у сљедству поправљених ала та већ само 50 потребује који би радећи земљу довољно за целу 100 рану прибавили. Њему су сад 10 радника остали, које он може употребити како хоће, али је за њега најпробитачније кад ових 10 дода оној другој десеторици и тако увећа оделење, које производи алате. Ови 20 производећи много савршеније и боље алате но они 10 и тако ће се сада увећати зарада како оних 30, који луксузне предмете производе тако и оних 50, који земљу раде. И тим господар постаје све богатији. Сандуци, подруми и житнице препуњују се, луксузна уживања господара усавршују се све више, пурпур, свила и друге драгоцености стоје му на расположењу. И показује се опет временом да поправљеним инструментима (алатима) и начином (методом) производње довољни су већ 40 робова, који ће рану за 100 производити.

(Наставиће се.)

Француска Банка:

		Франака
Залиха злата:	3,316.014.000	3,316.998.000
" сребра	624.233.000	623.649.000
Промет банкнота:	5,456.956.000	5,398.918.000
Менични портфељ:	1,583.461.000	1,665.709.000
Банчина кам. стопа:	4%	4%

Нови Сад, 5. јула, 1913.

С. Ј.

Пут омладинском успеху.

(О ВЕЧЕРЊИМ ТРГОВАЧКИМ ШКОЛАМА)

Приликом скупштине средишне организације наше трговачке омладине, где су се решавала разна важнија питања и потешкоће код омладинског рада био сам толико узбуђен, да сам се дао од тога дана у размишљање, како би и ја нешто допринео за омладински напредак.

Пало је приговора о похађању вечерњих школа, који се је приговор односио једино на слушаоце те школе. То је фактично код такорећи свих омладина. Примера ради навађам, да се у сваком оном месту где постоји таква школа, упише једва половина омладинаца који су вољни да похађају школу. Ови наравно почну сви да похађају са намером да ће устрајати до краја. Али на жалост, већ првих дана опажа се све мањи број слушаоца, тако да већ први месец падне на 70%, трећи на 60%, пети на 40%, тако да код испита једва присуствује 20 до 25%. То је за жалити што имаде доста омладинаца који потцењују тако школу, без које не може да одговара свом позиву.

Нећу да навађам много о узроку таковог школског похађања, али ипак могу да приметим, да и омладинаца имаде свакојакних. Већина је таквих. Док је млађи незна да оцени вредност школе. Код почетка школе уверава свакога да ће до краја устрајати. А када школа почне занешен с кафанама, билијарима, картама, позориштем, даномице све већма занемарује школу, у место да се све већма заузима за исту.

Не мислим са овим да критикујем посећивање разних забава, и то је донекле потребно, али не у толикој мери да се због тога занемарује и коначно напусти школа, без које је данас трговац неспособан за рад, неспособан за борбу коју имаде да води са својом конкуренцијом. На пример један потпуно спреман трговац па и смањим капиталом, може да се ухвати у коштац и са оним својим конкурентом, који располаже са много већим капиталом а без трговачке спреме, и да тако спасе своју пропаст која му је претила од тог јачег непријатеља, и себе да узвиси.

Да би се то што пре и успешније могло поправити стављам ове моје предлоге на претрес.

Имадемо доста таквих трговаца, који су често приморани и дуже држати отворене радње, а нарочито то се догађа у шпецерајским радњама. Да би и те потешкоће отклонили, потребно је да се путем шире јавности, замоле г. г. послодавци, да овај тешки програм трговачке омладине приме к срцу, те да и они допринесу нешто жртве тој опћој корисној српској ствари, и да пођу у сусрет свом намештенику који похађа школу, колико се то може изискивати од њих. И то: да му дозволи да може раније напустити посао, тако да може увек на време доћи на предавање. А осим тога да га опомиње и потстрекава на истрајност започете науке. А међутим добро би било када би послодавци олакшали и плаћање школарине свом намештенику, с тим би чинили родољубиво дело, а сваки омладинац би зато знао вратити мило за драго.

Обзиром на горње, потребно је да се штампају такве друксорт, на којој би се омладинац обвезао,

да ће тачно и непрекидно похађати школу до краја, и да неће за то време напустити ни школу ни место кога поседује, са властитом кривицом. У другој, да попуне и потпишу г. г. послодавци у којој да даду своју трговачку реч, да неће зато време свом намештенику стављати никакве потешкоће око похађања школе, и да му је место за то време код њега осигурано, да ће га на време у вече пустити из радње, и да ће му у том ићи у свему на руку и т. д.

Те друксорт имале би се уредити од Цен. Управе. Прве су потребне ћирилицом, а друге у више језика, пошто наших омладинаца има намештених и код иновераца. Када се тако обвежу обадве странке, онда је разумљиво, да ће се између послодавца и намештеника отклонити све несугласице, и то би служило као међусобни уговор, кога би се свако ко иоле озбиљно мисли, мора држати.

У прилог к тому, познато нам је, да се је утакмица распрострла по целој земаљској кугли, код свих културнијих народа. На пример, како се војници такмаче у наградном пуцању, за које се сваки труди и спрема са жудњом да буде међу првима, и добивши што већу награду да се прослави. Даље, бициклисте, аутомобилисте, крилатиће, коњанике и пешаке у летењу и т. д. Све се то такмачи, све се бори да буде први међу првима.

Свака утакмица захтева и финансијалних средстава. Но и то ће се моћи исцрпити, само ако се за то сви загрејемо. И то на овај начин:

У сваком оном месту где су организоване омладине са школом од три разреда, потребно је да се ученици по квалификацији награђују. У сваком разреду увести 3 до 5 награда. Од целе сакупљене своте, која ће се по одбитку за то намењених трошкова употребити у ту сврху. Нека се тако расподели по разредима да 1-ви добије 25, 2-ги 30, а 3-ћи разред 45%, да за сваки виши разред буде и већа награда подељена.

Код оних школа, где још нису уређена три разреда, те кроз то сви ученици 1-ве, 2-ге и 3-ће године слушају заједно, тамо је потребно да се код испита поделе по годинама похађања, и тако раздељени да се оцењују и награђују.

За купљење прилога за испитне награде, да на 3—4 недеље пре испита, свака омладина у свом месту опуномоћи једног доброг члана, који ће особно посетити све оне г. г. шефове код којих се налазе наши чланови, а нарочито ђаци. И остале родољубиве Србе, да умоли за добровољни прилог за горњу сврху, и да позове сваког оног интересанта коме та школа лежи на срцу, да присуствује к испиту. Ово важи само за унутрашњост свакој омладини, и таково сакупљање важи свакој омладини за своју школу. А за сва она места, где таквих школа нема, да се путем новина протури у јавност објава горње садржине, те да нас и остали родољуби потпомогну са добровољним прилогом, који би се имао адресирати на Централну Управу.

Сви такви прилози морали би се обелоданити у нашем органу.

Свака омладина треба да извести Централну Управу колико је сакупила и т. д., како би се могло о свему рачуна водити.

Након тога да се сваки ђак, који је свршио трећи разред, а где нема три разреда, сваки онај који докаже да је три године похађао школу, награди са дипломом, која треба да је што лепша.

За школске сведоџбе потребно је да се оцена из сваког предмета означаје са 1, 2, 3, 4, јер са овим је сваки омладинац-ђак задовољнији, него са попречном оценом.

На даље сматрам да би доста жалосно било, да нам клоне наш орган „Трговачка Омладина“ без којег

би била сва омладина као тело без душе. То би била гадна слика за све Србе а нарочито за трг. сталеж. Дакле притецимо у помоћ, јер слогом се све може. Зато је безусловно потребно, да сваки члан сваке омладине буде и члан централне касе. А то свака омладина мора и да захтева од свих својих чланова, јер кад плаћа чланарину код своје омладине К 1, нека одма уплати још 60 потура, за то само треба жртвовати (три чаше пива месечно мање попити) и онда је члан централне касе и добива зато свој лист, из којег само може користити имати.

Да би се и више г. г. шефова задобило за лист, требало би се на њих обратити и позвати их путем штампе, да се и они заузму за ту опћу и за нас врло важну ствар, те да се бар претплате на лист, те да нам с тим и они олакшају овај тешки задатак, којег смо се примили са задањом да и српски трговачки подмладак ступи, ако не даље а оно бар у ред са осталим културним народом.

Било би вредно да се поради на томе, да примимо и занатлијску омладину у наше школе. Било би их доста, који би хтели похађати школе, јер и њима то треба као и нама.

Дакле напред браћо! успех нас чека.

Павле П. Каран.

Земља и рад

I.

ПОБОЉШАЊЕ ЗЕМЉЕ

Састојци земље и њихове особине. — Држи се, у опште, да је земља састављена из песка, кречњака, глине и црнице (хумуса), у неједнакој сразмери.

Држи се, да песак нема свезе (кохезије), да врло лако процеђује и да брзо раствара органско ђубре. То је истина за крупан песак, али је нетачно за ситан песак. Овај се по наша као права глина, када је у превласти код каквог земљишта: непробојан је и слепљује се под кишом.

И сама глина има два стања: једно је кристално, суво, зрнасто, по својим особинама слично ситном песку, а друго колоидално (лепљиво), са својих калупљивих особина слично желатину. Са црницом, она има особину да скупља остале минералне отпатке (песак, кречњак) и да везује већи део ђубрета. Она даје чврстину ораници а биљу даје чврст ослонац, али, у великој размери, чини земљу једром, жилавом и затвореном на највишем месту.

Кречњак није једнак: налази се у сасвим чврстом стању (мермер) и у врло меком (креда); између ове две крајности среташе се све поступности у погледу чврстине. Извесно је да чврст кречњак не сврши у земљи исту улогу коју то чини мек кречњак или спрашан кречњак. Под утицајем кречњака, лепљива глина физички потпуно се преображава; она се претвара у грумење које међусобом оставља празнине; и тако од непробојне, каква је била, постаје процедљива.

Дакле није толико важно да се зна прост састав земљишта, већ облик у коме се јављају минерални састојци. Нарочито стање честица земљаних одређује кохезију, пробојност, моћ задржавања воде и сталну моћ нађубравања.

Намерно смо пропустили да говоримо о црници, јер она код земље игра улогу поправљача. Ово сложено тело дејствује на земљу у два супротна правца, према њеној природи: Земљи која се лако оре она даје тело, а чврсту земљу уситњава.

Црничино дејство уситњава такво је, да јој се даје петнаест пута већа вредност него кречу у глиновитој земљи. Црница има још и других особина: добро скупља воду, топлоту, одржава ђубре, поткрепљује његово изравнање, не рачунајући њену властиту моћ плођења.

Много зависи од природе здравце, која ораници не побољшава особине нити му погоршава мане.

Да би успео правилан развој биља, ораница треба да је

пространа, обрадљива, здрава, плодна и чиста. Овај успех постићи ће се што дубљим орањем, које рони до 25 и 30 сантиметара, често понављаним лаким квашењем жита у кречној води (потапањем) пре но што се посеје, обилним и разноврсним површним нађубравањем, које ће уништити свако случајно растење. На таквом месту шалитрене бактерије могу лако да се умноже и изврше најозбиљнију реакцију, то јест преобраћање материја из органских у шалитрене.

Више од две петине земљишта у Француској требало би да се побољша. То су нарочито равнице на Истоку, у Средини, на Југу и неки крајеви на Западу који захтевају поправку. Ако се земљорадници тих предела угледају на оне из крајева са Севера, који сваке године потроше око 2 милијона круна на креч, кречну глину и кречне отпатке из шећерних фабрика, земљиште Француске изгледаће сасвим другаче. „Побољшајте своју земљу, у томе је сва земљорадња“, вели Ј. Vujault.

Познајемо једног привредника са Севера, који је за време од седамнаест година утрошио 300 тона отпадака на простору од 50 хектара. Шта би рекли многи земљорадници за оволики труд!

После овог излагања, видећемо, у многим појединостима, како могу да се побољшају одвећ сува или одвећ влажна земљишта или она која су одвећ жилава, места која не примају влагу, пуна киселина или оскудна у кречњаку. За нека, стање је без лека; али многа од њих моћи ће да се поправе помоћу средстава које нам природа ставља на расположење.

Омладински гласник

1. јула није изашао заказани 12. број „Трговачке Омладине“, због штампарских нејрилика, за то га издајемо са 13. бројем уједно и то са ванредним додањком.

„Привредничко Вече“ у Новом Саду. У знак делимичне народне захвалности и љубави према „Привреднику“ Новосадска Трговачка Омладина приредила је у недељу 8. јуна о. г. „Привредничко вече“. Овај народни пијетет према Привреднику данас је видљив на свима нашим линијама. И заиста, када разумно посматрамо рад и задатак Привредника, којег успешно врши у народу, ево, већ пуних 15 година, не можемо, а да не дођемо до једне ресумације: да је Привредник тако рећи највећи храм оностраног несређеног Српства. Нарочито ћемо тада доћи до овог закључка, ако сазнамо да се база данашње савремене народнополитичке борбе једино оснива, на национално-економским принципима. Зато је и заслужио прво Привредничко Вече општу пажњу.

И, ако се спустила несносна жега наша омладина се у достојном броју скупила у дворници хотела „Јелисавете“. Председник Н. Т. О. бираним речима отворио је „Привредничко вече“. Напоменуо је значај покрета и рада наше трговачке омладине, као по савремени преображај трговачког нам стаља, тако и по народ.

Уједно је љубазно поздравио г. проф. Павла Аршиновог, изасланика „Привредника“ из Загреба, који се Н. Т. О. пријатељски одазвао, да на овом вечеру одржи и пригодно предавање. После председничког поздравног говора надошла је уметничка гласовирска свирка госпођице Јованке пл. Стратимировићеве. Вилинске руке ове наше родољубиве Српкињице-Соколице са сигурношћу и елеганцијом одсвираше нам на свеопће и бурно признање Impromptu од Reinhold-a.

Затим је ступио на позорницу г. Михајло Павловић-Табак члан Н. Т. О. и одекламовао са познатом спремом и глумачком рутином „Дон Рамира“ балладу М. Митровића.

Завршна, али бриљатна тачка распореда беше предавање г. проф. Аршиновог. С великим нестрпљењем очекивало се предавање његово. Предавао је, управо говорио је о најпречој народној потреби, о подизању и просвећивању средњег (или грађанског) стаља, о оној спони, која би спајала и освежавала горњи и најнижи слој народни, управо интелекцију са тежаком, међу којом је данас велик јаз и празнина.

Без ове „народне средине“ не може ни један народ живети од своје крви већ мора венути или накалемљавати се.

С великим расположењем и одушевљењем слушамо г. Аршиновог. Његове живе, родољубиве, јасне и убедљиве речи још једнако одјекују у души слушаоца. Здрава му логика, говорничка течност и питомост освојише сваког. Дан „Привредничког вечера“ остаће нам још и тим значајније, што је на поменутој седници представника наше трговачке омладине пао здрав предлог. Наиме, да се савезни рад наше трговачке омладине, у неким питањима колико је год могуће коалира са „Привредником“. Љубав за споразум с „Привредником“, која се једнодушно појавила међу трговачком омладином, не сме остати тренутна, већ дугога века, у толико пре, јер су идеје у раду и једних и других сродне, једне те исте.

Истини за љубав, ма колико да нам је тешко и непријатно, морамо једну црну појаву да забележимо и жигосемо, а та је, да осећаји новосадских Срба трговца према свом рођеном огранку, према својој омладини нису ни у најмању руку пријатељски, ледени. И са „Привредничког Вечера“ разишли смо се том горком истином. Маленом изузетку, свака част!

На „Привредничком Вечеру“ Новосадска Трговачка Омладина примила је ове добровољне прилоге. По 5 круна: Др. Миладин Свињарев и Душан Звекић. По 3 круне: Јован Вучетић, Стеван Теодоровић, Ђока Жигић, Рума и Данило Бугарски, Сентомаш. По 2 круне: Јаша Томић, Јован Ђорђевић, Рума, С. Ђорђевић, Ст. Бечеј, Влада Грујић, Сомбор, Душан С. Монашевић и Др. Бранко Николић. По 1 круну: Рада Бокшан, Максим Дамјановић, Ђорђе Шилић, Ковачевић, Панчево, Паја Ст. Јаковљевић, Јован Форкапић и професор Јован Живојновић. Прилагачима искрена хвала и с овога места од стране управног одбора Н. Т. О. С. К. Б.

Јавна захвала. Новосадска Трговачка Омладина и овим се путем захваљује г. г. Љуби Стефановићу, П. Коларском, Микин и Стојковићу и Либман и Поповићу на даровима раних јестива приликом крсне славе.

Новосадска Трговачка Омладина приредила је у суботу 28. јуна у своме дому другарско вече уз суделовање г. Живка Дракулића, изасланика „Привредник“-а који је предавао о и нашег певачког друштва „Невен“-а.

Другарско вече Св. Бечејске Трговачке Омладине. Нова управа чим се конституисала, први јој посао беше, да за 29. мај о. г. сазове другарско вече, како би упознала своје чланове, и како би их загрејала за даљи прави истрајни рад. На исто другарско вече позвала је г. др. Душана Јојкића овдашњег адвоката, да одржи поучно предавање, који се радо одазвао. Другарско вече одржано је у дворани Српске Читаонице. На истом вечеру одазвао се леп број наших Срба трговаца. Даље позвано је и братско занатлијско певачко друштво, са својим вредним хоровођом г. Димитријом Хаднађевим, који су се такођер у врло лепом броју одазвали. Г. Љубомир Ђорђевић, омладински председник, са бираним речима отворио је другарско вече и позвао предавача да отпочне предавање. Г. др. Душан Јојкић, држао је врло лепо поучно предавање, између осталог изнео је ко су били некад Срби трговци, даље навео да су трговци један најјачи сталеж у народу, говорећи о њему у опште. Истакао је важност Вечерње Школе и позвао омладину да истраје у своме раду, јер се није нико научен родио. После г. предавача говорио је г. Тоша Поповић овдашњи трговац. У своме говору позвао је омладину да се чува хрђавих друштава, да их избегава, даље да ради и штеди. Позива омладину да немалакше у своме раду. Напоследку је говорио почасни члан трговачке омладине г. Димитрије Хаднађев, у своме говору разложио је шта је организација и шта је права циљ и идеја трговачке омладине. После говора певало је братско занатлијско певачко друштво, најлепше Мокрањчеве песме, и том дође крај другарског вечера.

Крсна слава и забава Турскобечејске Арачке Трговачке Омладине. Први дан Духова смо први пут прославили нашу крсну славу уз врло леп одсив трговаца и остале родољубиве

српске интелигенције. Истога дана смо корпоративно били присутни на св. литургији у овдашњој цркви. Резање свечарског колача и освећење свечарске водице, обавио је пречасни г. Партеније Сивчев овдашњи парох. На јектенија је одговарало овдашње црквено певачко друштво под управом г. Жарка Чиплића. Певачко друштво се одазвало нашој скромној молби те је при свечаности корпоративно на челу са врло уваженим г. Др. Богданом Давидовићем присуствовало. Друштвени председник је поздравио присутне госте са добродошлицом. Напоменуо је, да види да није омладина остављена сама себи када види на окупу трговце са својим подмлатком. Рекао је омладини, да се труди да се у своме раду што боље усаврши, „јер какав си данас слуга, таки сутра господар.“ Пречасни г. Партеније Сивчев у своме говору изразио је допадање, да се омладинци труде не само стручну спрему да усвоје него жели, да се и у духу српске православне цркве образују. После тога су присутни послужени закуском и пивом.

Врло уважени г. Др. Богдан Давидовић наздравио је друштвеном председнику, честитао му на досадашњем раду, и споменуо да сва овдашња друштва треба да у контакту раде. Здрављено је г. Звонимиру Толмачу, г. Славку Стајићу и г. Срећи Секулићу. Пречасни г. Партеније Сивчев здравио је г.г. Милану Нићину и г. Светолику Радивојевићу чија је и била замисао оснивање омладине и без чије обилате помоћи не би могла омладина ни напредовати.

У спомен тога дана смо се заједнички са гостима фотографирали. У 1 сахат смо се у најбољем расположењу разишли.

Тога дана увече одржана је забава у просторијама хотел „Ројала“.

Поздравни говор држао је г. Аркадије Милетић наш врли пријатељ, који је у своме говору јасно и темељно разложио програм и рад овдашње трговачке омладине. Говор је имао силнога утиска на приступне, јер се видело да се може радити када се хоће.

Осим тога су 2 песме „Осана“ од Смоленског, и „Домовино“ од Д. Јенка од омладинског певачког збора под хоровођством г. Стојана Михајловића на опће задовољство изведене.

Позоришни комад Он и Она приказали су гђца Лела Влашкалић и г. Срећа Секулић. Сваки се присутни морао дивити вештини и грациозности гђе Леле Влашкалић, која је са својим вештим играњем много допринела томе, да забава тако сјајно пође за руком.

Тамбурашки збор под управом г. Славка Стајића изводио је „Смесу српских народних песама“ тако лепо и прецизно, да је присутна публика била изненађена свирком омладинског тамбурашког збора.

Г. Бранко Пецарски и овога пута је показао своју вештину приликом монолога „Пијаница и пас.“

Како у моралном тако и материјалном погледу забава је сјајно пошла за руком.

Бруто приход је износио	К 382.—
Расхог	„ 239.30
Чист приход	К 142.70

Можемо рећи, да је била једна од најбољих српских забава.

Добровољни прилога је пало: г.г. Радивојевић и Нићин К 50.—, г. Лазар Дунђерски К 20.—, Пресветли г. Др. Иван пл. Ивановић посланик К 20.—, г. Гига Јовановић, Михајло Главаш, Народна штедионица д. д. по К 10.—, г. Др. Богдан Давидовић, Милан Туцаков по К 5.—, г. Јоца Влашкалић по К 4.—, г. г. Велимир Ђурковић, Јован Киселички, Младен Неранџић по К 3.—, г. г. Лазар Крстић, Др. Богдан Јовановић, Sáfrány Lajos, Sáfrány István, Berohn Gyula, Dr. Kanitz Dezső, Sebestyén Károly, Милан Влашкалић, Душан Турински, Dr. Köncsöl József, гђа Јела Аршинова, Браћа Кирисовић, Арсен Пецарски, Иван Туцаков, Жарко Чиплић, гђца Стефанија Арадска, Паја Јанковић, Стеван Црквењаков, Лазар Киселички, Kis Vidov по К 2.—, Н. Н., Богдан Давидовић, Сава Трећак,

Пера Зубан, Макса Рајић, гђца Јелка Рајевић, Neу Јенџ, Романић Живко, Welіacha A, Schmiedt Lipot, Lenner János, Mог-vaу Guуla, M. Павловић, Пера Николић, Коста Станков, Живко Главашки, Миша Лалић, Wagner Kálmán, Рада Луцић, Чедомир Ђуркић, Миливој Нићин, Драгић Бојић, Жива Миросављевић по К 1.—, свега К 209.—

Управа Турскобечејске Арачке Трговачке Омладине изјављује прилагачима најтоплију захвалу са овога места.

Крсна слава и главна скупишина „Трговачког Кола“ у Сомбору. Пишу нам из Сомбора: При резању колача чинио-дјествовао је овдашњи прота високопреч. г. Љубомир Купу-саревих, а асистирали су му преч. г. г. Ђорђе Павковић и Димитрије Бокшан пароси сомборски. Прота после резања колача дирљивим речима присутнима метуо на срце нашу установу и умолио нашег председника г. Владу Грујића трговца, да на започетом раду истраје са његовом познатом агилношћу, те је сигуран, да ће наша установа под њиме процветати. Славски кум је био г. Цвркушић, сашеф велетрговине Рацић и Цвркушић, који је подарио два славска колача, дивних погачица и сардина, те једно буре пива као закуски. При слави и резању колача појало је наше дично црквено-левачко друштво под коровођом Цвејићем. Била су изасланства свију овомесних српских установа, наш посланик г. Др. Давид Коњовић са супругом и доста грађанства и готово сви чланови нашега кола. У опште дошао је на нашу славу цвет сомборске српске интелигенције, те је моралан успех такав, да га бољега зажелети неможемо. Председник се је наш бираним речима захвалио проти, славском куму, певачком друштву и свима изасланствима на посети те тиме и увеличању наше славе. Затим се је приступило скупштинској седници, где је једногласно узет извештај управе на повољно знање и изабрана је на ново стара управа, а потом се је приступило закуски где је пало лепих здравица славском куму, нашем почасном члану г. Јовану Јерасовићу, нашем председнику, а председник је по том бираним речима и посаветовао ју, да вредним похађањем вечерње школе и састајањем у друштвеним просторијама себе усавршава у борби за опстанак, те када иста по времену постане самосталан трговац буду сви добри и напредни трговци и ваљани и корисни синови народа свога, те смо се сви у најбољем расположењу и јаком надом на лепшу будућност разишли са најлепшим успоменама на ову нашу славу.

Извештај управног одбора поднесен главној скупштини гласи:

Славна Скупштино!

Данас после годину дана у раду трговачког нам кола, управа долази пред славну скупштину, да о своме прошло-годишњем раду рачун полагаје. Управа се је трудила, да подарено јој поверење у пуној мери и оправда. Што то није било могуће онако извести као што је то ова управа себи у задатак ставила и замишљала, а улажући све своје силе у рад око унапређења овога кола и његових чланова, то није кривица до исте, него до нашег општег немара и нехата. Јер до данас на жалост ни трговци, а исто тако ни сама омладина није ово друштво — чији је задатак васпитање и усавршавање трговачког нам подмлатка — са онолико воље и љубави пригрлила, колико је то ова установа заслужила а са правом и очекивати могла. Но надати се је, да ће се и наш трговачки сталеж већ једном отргнути из овога немара, те по примеру осталих културних народа свим силама настојати, да свој трговачки подмладак на ону висину подигне, која висина је у данашње модерно доба за опстанак безусловно потребна, да би и наш трговачки сталеж ону снагу и висину достигао, која му је као подлога потребна, да би могао и он у овој великој утакмици себи достојан положај па и поштовање међу осталим културним и напредним трговцима извојевати, те тиме и своме роду помоћи. Јер само је онај народ јак и има опстанка у будућности, чији је средњи трговачко-занатлијски сталеж јак, стручно образован, очеличен и усавршен за борбу живота. Ми, који смо упућени само на

своју снагу — јер туђа помоћ наплата је скупа — треба свим силама да настојимо, да нашу трговачку и занатлијску омладину сви сложено унапређујемо, па сви морално а и материјално потпомажемо, да би од исте спремне и напредне трговце и занатлије створили, те тиме и наш народни опстанак овде лепшој будућности повели. Зато сви сложено порадимо на томе, да сваки појединац само онолико колико зна и може, у целоме биће то једно лепо корисно и по наш народ спасоносно дело.

И ове године је управа највише труда уложила око вечерње школе, те је прошле године 15. октобра школу са три разреда а са 18 ученика започела, а 15. марта о. г. са 9 ђака завршила, са истима је и испит одржала, који је лепо успео, те меће на срце новој управи, да на основу стеченога искуства како од стране управе исто тако и г. наставника започети рад настави и унапреди, те је управа уверена, да онда и успеха мора бити. Сви г. предавачи су без икакве награде предавали у вечерњој школи, те управа моли славну скупштину, да г. г. Милутину Гавриловићу, Милану Коларићу, Милану Бикару, Николи Легетићу, Васи Стајићу и Милораду Аксином и она изреће своју топлу благодарност.

Наша поштована старина г. Јован Јерасовић, као најстарији трговац сомборски, кога је прошлогодишња скупштина за свога добротвора и доживотног почасног члана изабрала, приложио је К 200 као доказ своје особите љубави према овој установи, а исто тако је Привредна Штедионица ове године као и до сада К 100, г. Владимир Матијевић из Загеба К 40 даровали, те предлажемо, да им свима и скупштина изрече своју најтоплију благодарност, те ускликнимо им свима: Живели! Дај Боже и други се на овако племените дароватеље угледали.

Трговачко Коло има ове године 1 почасног, 3 добротвора, 2 утемељача и 55 редовних, а 37 потпомажућих, дакле свега 98 чланова, а више их се у току године већином због одласка из Сомбора брисало.

Одборских седница било је свега 6, на којима је осим наведених ствари решавано већином ствари административне природе.

Другарских вечери одржали смо свега једно, на коме је г. Павле Терзин за омладину врло поучно предавао, но управа је са обзиром на овогодишње бурне прилике сматрала за целисходно даље одржавање истих до идуће јесени одложити, те молимо сл. скупштину да то на знање узети изволи.

Друштвена библиотека се је умножила са издањем Матице Српске, које нам дарује г. Јован Јерасовић. Држимо, односно добијамо следеће листове: Женски Свет, Врач Погађач, Србобран, Браник, Заставу, Босанску Вилу, Сарајевски Лист, Tolnai Világlapja, Der Oesterr. Kaufmann, Magyar Ország, Слогу и Трговачку Омладину.

Сомборска српска читаоница поклонила нам је 1 велики орман, 2 канабета, 5 столова, и 6 столица, та је управа и на скупштинској седници читаоничкој племенитој дароватељици на том дару јавно благодарила, а исте ствари у свој инвентар увела.

Управа је преко свога изасланства при свима свечаностима код разних наших установа друштво заступала, те је и ту своју дужност вршила.

Пошто је досадашњи друштвени стан у главној улици за наше материјалне прилике здраво скуп био, а управа у своме настојању да и занатлијску омладину за чланове задобије није могла због разних неродољубивих сметњи појединаца да успе, а рачувала је, да ако исти за чланове приступе, то ће веће просторије требати, а у истима разна стручна предавања па и другарске вечери приређивати, те за ту прилику веће просторије изнајмила, то је морала из штедње а у недостатку другог подеснијег стана у садашњи стан а по годишњу станарину од К 700 1. маја о. г. се преселити. Но мисли, да нова управа за 1. новембар и од овога још јефтинији стан потражи, а овај од 1. августа откаже, те моли скупштину, да то на повољно знање узети изволи и рад управе гледе стана одобри.

Управа се радује да може славну скупштину извести, да је коло међу својим члановима основало Фотбал Клуб, који броји 16 чланова те под вођством г. Самка Бркића лепо напредује. А исто тако са радошћу констатује, да се чланови друштвени у своје просторије радо скупљају, те је до нове управе да смишљеним и целисходним радом своје чланове још боље око ове установе прикупља.

На крају моли управа славну скупштину, да сви чланови настоје, да ову своју установу и морално и материјално што јаче пригрле и унапреде, те тиме ударе основ лепше нам трговачке будућности у Сомбору, те молимо да сл. скупштина овај извештај на повољно знање узети изволи и разрешницу нам подари.

Српска Земунска Трговачка Омладина. Прославила је и ове године своју крсну славу први дан Духова на свечан начин. Скуп омладинаца био је заказан за 9 сати у друштвеним просторијама. Свесна значаја Друштвене Славе, искупила се дична омладина тачно у одређено време у своме стану, одакле се око 10 сати са члановима Управног одбора и председником на челу, кренула корпоративно да присуствује служби бојој у Св. Богородичну цркву.

После службе вратила се Омладина у друштвени стан, где се је имало обавити водоосвећење и резање славског колача. Омладинске просторије испунише се за час угледним грађанством обојега пола, а нарочито члановима и чланицама овдашње „Српске православне Занатлијске Певачке Задруге“, „Српске Црквене Певачке Задруге“, које се обе вољно одазваше пријатељском позиву друштвеног Управног Одбора, да својим присуством, а прва и појањем, увеличају ову Омладинску Славу. Тако исто присуствовао је и изасланик овдашње „Задруге Трговаца“, тајник г. Станимир Субић.

За славског кума примио се наш угледни трговац госп. Коста А. Стефановић.

Пречасни господин Константиновић, који је обавио чин водоосвећење и резања славског колача, поздравио је омладинцима славу смишљеним говором, у коме их је позвао на истрајан рад и препоручио им, да свом љубављу пригрле ову нашу корисну установу и да похађањем омладинске вечерње школе стеку што више знања, које им је у данашњем времену општег натицања и надметања од преке потребе.

Председник друштвени г. Милан Илкић, захвалио се на овом лепом и искреном говору и поздравио господу: трговце и занатлије, затим обе певачке корпорације и остале госте што су својим присуством увеличали омладинску славу и показали, да уму да цене и признају рад омладине и да су јој пријатељи. Г. г. шефове трговце и занатлије умолио је, да не ускрате своју наклоност и потпору омладини, која ће умети за сва учињена добра да ода своју благодарност и признање и да својим радом оправда све наде, што сваки искрен Србин у њу као узданицу своју, полаже.

Омладина је спремила својим милим гостима малу закуску. Дочек је био искрен и од срца, а надати се, да ће се овдашње грађанство и у другим приликама одазвати позиву омладинском, као што се и на ову славу одазвало, на чему им Омладина од срца благодари.

Забава-Српскобечејске Трговачке Омладине. Одржана је у недељу 2. (15.) јуна на први дан Духова. Прва тачка програма беше говор г. Васе Стајића, професора из Сомбора. Говорио је о потреби организације трговачке и занатлијске омладине. О потреби вечерњих школа и самообразовања омладине. Говор му је био проткан одушевљењем и родољубљем. Позвао је омладину да леже и устаје са мислима, да је она члан српскога народа, који је до данас презиран био, али коме ипак припада лепа будућност. Омладина сав свој рад треба да управи и подели тако, да он буде од користи српској народној ствари. Омладина треба много да учи, чита и да се усавршава у својој струци, а то ће учинити најлакше, ако похађа вечерње школе и читањем књига српских народних писаца.

Друга тачка је четворопев „Зујте жице“ који су отпевали

чланови г. Ђура Дорословачки, г. Милан Спајић, г. Паја Танурџић и почасни члан Димитрије Хаднађев, учитељ. Четворопев изведен је на опште допадање. „Луду“ од Петефија декламовао је са пуно живости и лепог приказивања г. Ђура Дорословачки. Изазван од публике морао је одекламовати још Змајеву: Гуслареву смрт.

Затим су чланови уз суделовање гђица: Ленке Цигурске, Ирине Микине и Маре Малетине одиграли Трифковићеву шалу „Француско пруски рат“. Осим поменутих госпођица добро су се показали Паја Танурџић, Милан Спајић и Бошко Петровић. После програма наступила је играња, која је трајала дубоко у ноћ у најбољем реду и расположењу. Не можемо овом приликом а да се не потужимо на нашу старију браћу који демонстративно не дођоше на забаву и на неке овдашње трговце који су тога дана „морали“ отпутовати. Но надати се, да ће се то све поправити, јер садања управа жели да докаже да је она достојна веће пажње и да ће то у будуће својим радом и доказати. У то име нека је срећан продужени рад. Материјалан је успех ове забаве чист добитак од К 538-60.

Главна скупштина С. Т. О. у Карловцу одржана је на Духове 2. (15.) јуна о. г. у просторијама српске основне школе. Председник Г. Милош Улемек поздравивши присутне, што су се у тако лепом броју одазвали, изјавио је да је рад управе мало заосто а главна скупштина није раније одржана, пошто су тајник и неколицина чланова управног одбора све до скоро били увојништву. Констатује да је присутно $\frac{3}{4}$ чланова, те с тога отвара данашњу скупштину и позива да се прочитају извештаји. Извештај управног одбора гласи: Част нам је поднети извештај о раду нашег друштва у ових 11 месеци. На првом нам је месту изјавити, да наша Омладина до данас нема потврђена правила, јер нам је Висока кр. зем. влада већ по трећи пут повратила иста на исправак, те су опет исправљена и наново одпослана на одобрење. Управни одбор одржавао је 14 редовних и изванредних одборских седница. Омладина је имала 3 другарска састанка, 2 за чланове само, а један за шири круг, на коме је био леп број грађанства. Друштво је приредило једну забаву у очи нове године, која је како материјално тако и морално успела. Осим тога имали смо 2 излета, један у Загреб, а други са Ж. Д. З. С. у Карловачку околину.

У оснутку беше број чланова: 15 редовних, 5 потпомажућих, данас 16 редовитих, 1 добротвор и 21 потпомажући. О Т. В. Школи можемо извести да на жалост није постигнут онај успех, који смо очекивали. Господа предавачи били су особито пожртвовани за ту идеју, на чему им у име целе омладине најсрдачнија хвала. Ђаци су с вољом полазили школу. Број уписаних ђака био је у почетку 20, али чим су настали заплети у нашој држави, те су неколицина позвани у војску, а неки своје место променили, број ђака тада сваки дан бивао је мањи, те смо морали школу пре времена закључити. Напоменути нам је, да за овогодишњи течај који смо мислили отворити, г. г. предавачи обећали су нам своју помоћ.

Част нам је даље извести сл. скупштину о стању наше благајне. Целокупни доходак је К 814-63, издатци К 462-23, у уложној књижици К 340 а у ручној благајни К 12-40, према томе укупна имовина К 352-40. Извештаји су узети на знање.

Затим прелази скупштина на избор управе и једногласно буду изабрани: за председника Милош Улемек, за потпредседника Никола Радаковић, за тајника Милан Ј. Бачић, за благајника Јован Бошковић, за домаћина Сава Маријан, за ооборнике Јован Н. Вујновић и Н. Судар. У надзорни одбор изабрани су: Миле Куга, Јован Мандић и Миле Златковић.

Српски Соко у Св. Бечеју. Са радошћу јављам да је овдашња трговачка и братска занатлијска омладина у заједници, покренула ову племениту мисао, да оснује Српског Сокола. У истој ствари позвали су и овдашњу интелигенцију, да и они приступе овом племенитом заједничком раду т. ј. да рад потпомогну, исти су се радо одазвали, и тако се раду одмах приступило.

Скуп је био сазват 25 јуна о. г. у дворани Српске Читонице. На истом скупу су се конституисала и изабрала свесне и агилне људе за привремену управу. Изабрати су, за старешину г. др. Милан Поповић, потстарешину г. др. Душан Јојкић, тајника г. др. Милан Давидовац, благајника г. Шандор Мартиновић, вођу г. Димитрије Хаднађев, заменик г. Светозар Аврамов, у одбор су изабрати г. г. Љубомир Ђорђевић, Ђура Дорословачки, Сима Татић, Бошко Петровић, Стеван Д. Бућан, Паја Сентомашки и Милан Спајић.

Познавајући агилност чланова управе, потпуно сам уверен да ће са њиховом агилношћу и заузимањем Српски Соко моћи и код нас брзо напредовати. Ђ.

Привредне вести

Нашу средњошколску омладину упозоримо да Академско друштво Хрвата агронома „Липа“ у Бечу, препоручује апсолвентима средњих школа, да се што више њих посвети привредним наукама, као најважнијој грани знаности, што може да помогне нашем народу до материјалног, финансијалног и просветног напретка. Највиши привредни завод је ц. и кр. висока школа за културу тла у Бечу, која се дели на привредно оделење или агрономију, шумарство и културну технику. За чиме иде свако поједино оделење, види се већ из самих речи, те не треба посебног тумачења. Време науке за сва три оделења траје четири године, кроз које се њак може добро да усаврши у својој струци, а уз даљње усавршавање може постићи докторат. Ко жели тачнијих информација, нека се обрати на: „Акад. друштво Хрвата агронома „Липа“ у Бечу, XVIII., К. к. Hochschule für Bodenkultur“.

Мраз и зима у сред лећа. За оних хладних дана око 15. јуна догодило се и то чудо. да је у неким крајевима Угарске, Хрватске и Босне пао мраз, који је починио много штете. На неким местима мораће се сејати нови усеви, да се, колико толико, накнади штета. У карпатским горама беснила је снежна мећава, отуд је била настала хладноћа.

Нове марке у Угарској увешће се са разним сликама, као пештански сабор, уг. сељак, слике из угарске повести и т. д.

Телефон Будимпешта—Београд, који је од почетка балканског рата прекинут, те је у првом реду због тога трпела угарска и српска трговина, опет ће се отворити за јавни промет.

Савез млекарница у Угарској напредовао је доста добро. Лане је било 561 савеза млекарница са 55.115 чланова. Преклане продуцирали су ови 72 милијона литара млека, а лане 74 милијона. Преклане фабрицирали су 2,060.538 кила масла а лане 2,149.940 кила. Дохотци свих савеза били су преклане 9, а лане 10 мил. круна.

Румунски конзулати у Угарској. Трговачка комора у Букурешту замолила је румунску владу, да оснује конзулате у Араду, Темишвару и Брашову.

Губици угарских творница шибица. Деоничарско друштво шибица у Сегедину изгубило је лане од своје главнице К 120.707; Прва творница шибица деон. друштво у Темишвару изгубила је 63.586 круна и Свеопћа угарска творница шибица „Унион“ у Будимпешти изгубила је К 228.154.

Неповољна процена угарских усева. Досадашња процена усева у Угарској заостаје доста за лањском жетвом. Лане се се добивало 47,170.000 метричких центи пшенице, а за ову годину проценило се на 40,237.000 м. ц.; ражи је било 13,750.000 а за ову годину проценило се на 12,957.000 м. ц.

Карџел творница шпиритуса у Угарској установљен је, те ће 1. септембра ступити у живот. Држи се, да ће се и аустријски творничари шпиритуса картетирати и прикључити се угарским.

Велики усећ аустријске разредне лутрије. Новоуређена аустријска разредна лутрија имаће 100.000 срећака; већ за прво вучење јавило се купаца за 330.000 комада, тако да је за $3\frac{1}{3}$ пута више купаца, него што имаде срећака.

Дописнице за поштанске налоге уводе се код аустриј-

ских пошта а то је за трговачки свет од велике важности. До сада било је могуће, да се поштански налог обави само писмено, дочим се сада увађа нова врста дописница, која има служити за исту сврху, од 1. јула о. г. Цена овакове дописнице изнаша 10 филира, те се састоји из два дела, наиме из саме дописнице и поштанске дозначнице. којом се убрани износ шаље предатнику поштанског налога. Оваковим поштанским налогом могу се убирати у Аустрији износи до укључиво 10 круна. Поступак са овим поштанским налозима је исти као и са обичним, само се једноставно предају у било које поштанско сандуче, али се препоручује да се предају поштанском уреду. Овим се начином веома уједностављује убирање малих износа.

Пројала је творница шећера у Аусигу Карл Краус и друг, те је већ обуставила радњу.

Три највеће бечке пиваре сложиле су се у једно деоничарско друштво и то: Дрехер, Маутнер и Мајхл. Сада ће главница новог друштва изнашати 36 милиона круна, а гласиће на име сва три власника. Ове пиваре налазе се у бечкој околини Швехат, Сант Марко и Семерингу.

Процена овогодишњег прихода жетве од стране интернационалног привредног завода у Риму гласи, да ће, судећи по садашњем стању изнашати приход пшенице у Бугарској $18\frac{1}{2}$ милијона метричких центи, т. ј. боље него лане за $6\frac{2}{3}\%$; у Италији 50 милијона м. ц., боље него лане за 11% ; у Савезним Државама Северне Америке $202\frac{1}{2}$ милијона м. ц., боље за 2% ; у Индији $97\frac{1}{2}$ милијона м. ц., горе за $3\frac{1}{3}\%$; у Јапану $7\frac{1}{3}$ милијона м. ц., боље за $5\frac{1}{4}\%$; приход јечма држи се, да ће бити у Савезним Државама Северне Америке $38\frac{1}{2}$ милијона м. ц., т. ј. за 21% горе него лане; у Јапану 22 милијона м. ц., за $1\frac{1}{2}\%$ боље; приход зоби у Савезним Државама $160\frac{1}{4}$ милијона м. ц., за 23% горе од лане; приход лана у Индији $5\frac{1}{2}$ милијона м. ц., за $16\frac{1}{2}\%$ горе. Шећерна репа стоји ове године у Белгији горе него лане за 15% , у Француској горе за 6% , у Угарској боље за 9% , у Данској боље за $2\frac{1}{3}\%$. Свилена буба стоји у Јапану као и лане, у Шпанији горе за $13\frac{1}{2}$, а у Угарској боље за $30\frac{1}{3}\%$.

Концесија турске дуванске режије подељена је опет пређашњем конзорцијуму на 15 година. Овај конзорцијум капиталиста позајмио је зато турској влади 35 милијона круна.

Зајам цариградске општине. Јављају из Цариграда: Коначно је потписан и санкционисан уговор о зајму цариградске општине, што га је она склопила с француском банком Периер. Зајам износи 660.000 фунти.

За подупирање турске индустрије основало се у Цариграду друштво, чији се чланови обвезују, да ће само турске производе трошити, и само онда робу из страних држава узимати, ако нема таквих турских производа.

Нових зајмова за време балканског рата. подигле је Бугарска 150 милијона франака, Србија 125 милијона и Грчка 50 милијона франака.

Португалска тражи зајам од 21 милреиза (1 м. је К 1.15) за железничке инвестиције.

Каматњак португалске државне банке снижен је од 6 на 5% .

Каматњак индијске државне банке у Бомбају снижен је за 1% , и то од 6 на 5% .

Низоземска државна банка повисила је каматњак за 1% , и то од 4 на 5% .

Олово је ојеш поскупило за $2\frac{1}{2}$ круна на 100 кила.

Падање цене каве у Хамбургу не престаје. За годину дана пала је цена просечно за 20 марака (1 М је К 1.20) на 100 кила. — Цена је била у исто време: кава Сантос лане М 149.—, сада М 129.—; кава Цампинас лане М 154.—, сада М 135.—; кава Рио лане М 147.—, сада М 126.50; кава Ла Гуајра лане М 152.—, сада М 131.—. Како изгледа пашће цена још ниже. Од нове године до 30. априла увезло се у Немачку лане 850.953 метричких центи каве, а ове године 643.806 м. ц.

Падање белгијске ренће. Због свеопћег критичног стања

на новчаном тржишту, падају сви папири. Међутим пала је белгијска државна рента у току неколико недеља управо страшно. 5. о. м. био је тецај за 100 франака око 80.—, 12. о. м. био је тецај 78.30, а данас 70.— тако, да су поседници ренте изгубили за 18 дана преко 12% од пређашње вредности.

Белгијске творнице стакла умањиле су производ стакла за прозоре за 10% због слабије прође, јер је новоградња много мање него лане.

Ојей је појефтинио подвоз жића из Америке у Европу, и то од 60 до 48 филера за метричку центу.

Свешка залиха шећера. 15. јуна била је лане 25,460.000 метричких центи, а ове године истога дана 36,290.000 м. ц.

Падање шечајева на берлинској берзи. Деонице разних подузећа, нарочито паробродских, осигуравајућих, електричних творница и банака пале су врло знатно. Од 31. маја до сада пале су неке деонице за 10 до 25%, дакле чак за четврти део своје пређашње вредности.

Картели талијанских творница ткањина припадају толико подузећа, да ови располажу укупно са преко 2,800.000 вретена, а у читавој Италији имаде 4,582.000 вретена. Изван картела су око $\frac{3}{4}$ милијона вретена, а власници су већим делом мањи приватни творничари.

Тешко стање свилогоста у Италији за ову годину види се већ сада; у неким крајевима биће само половина количине свилене бубе од лањске. Цена једне киле свилених буба скочила је за 20% и то од 3 на близу 4 лире. Пошто је у Јапану свилен буба у врло добром стању, те ће цена остати иста као и лане, то ће у овој години јапанска роба сасвим истиснути талијански производ свила.

Вуна у Аргентинији назадује непрестано. Године 1899. извезло се из Аргентиније 2,371.110 метарских центи вуне, а лане само 1,649.640 м. ц., а ове године, држи се, да ће још за 30% мање бити, него лане. Вуна се извађа у Француску, Белгију, Немачку, Савезне државе северне Америке, Италију и Шпанију, где се сировина прерађује у сукно.

Због свешке изложбе у Сан Франциско године 1915. говорило се у бечком сабору, да се аустријска влада одмах побрине ради што бољег места на тој изложби и да што издашније подупре аустријску индустрију, да буде добро заступљена на овој светској изложби.

Осигурање прошив њобуне. Скупина рудокопа у Трансвалу осигурале је на месец дана свој посед у вредности од 1 милијон фунти штерлинга (24 милијона круна) против штете, која би могла настати побуном или грађанским ратом. Осигуравајућа пристојба изнаша за првих 100.000 фунти штерлинга 3%, а за даљих 500.000 фунти $\frac{3}{4}$ % тако, да једномесечно осигурање стаје споменуте рудокопе 3375 фунти штерлинга или преко 80.000 круна.

Аустријске банке у Албанији. Под водством „Wiener Bankverein“-а и аустријског „Kreditanstalt“-а уговара се, да се оснује банка у којем вђем граду Аустрије са главницом од 5 милијона круна, која ће и у мањим местима оснивати подружнице.

Трошак Панама прокопа (канала), који дели Северну и Јужну Америку и спаја два океана, изнаша до сада 1875 милијона круна. За укамањивање овога износа треба годишње 100 милијона круна; подузеће обвезано је плаћати годишњу ренту републици Панама у износу од $1\frac{1}{4}$ милијона круна. За уздржавање канала треба годишње $17\frac{1}{2}$ милијона, за здравствене прилике, јер је овај предел врло нездрв, треба $2\frac{1}{2}$ милијона, за отплату огромног зајма, да се за 100 година исплати, треба 1% или $18\frac{3}{4}$ милијона круна. Дакле је потребно годишње 140 милијонк круна. Да се постигне сваке године толики износ, мора да буде промет кроз канал врло велик; сваки дан мора улазити око 400.000 круна за пристојбе, које плаћају пролазеће лађе. Рачуна се, да ће првих година пролазити робе кроз канал у тежини од 150 милијона метарских центи и тад би се за сваку метарску центу робе плаћала 1 круна.

Нова српска штампарија у Новом Саду. Г. г. Јевта Радак, Милутин Угљеша, Стеван Крчадинац, Петар Јовановић и Живко Мађаревић, ваљани стручњаци, са ретком спремом и дугогодишњом праксом, удружили су се, те отворили у Новом Саду у Трандафилкину сиротишту (Житна пијаца бр. 22.) нову, модерну штампарију под фирмом: „Задружна Штампарија“.

Досадањи савесни рад, способност и агилност ових младих Срба, даје нам чврсту подлогу, да ће у самосталном раду умети извојевати себи достојан положај.

Српска Трговачка Омладина, свесна своје дужности, да свако ново српско предузеће потпомогне, пренела је штампарије свог органа у ову нову штампарију. Али треба сад да настојимо, да ову нову српску установу нарудбинама потпомогнемо и да своје потребе у штампарским стварима набављамо, да би овим честитим српским породицама осигурали опстанак у Новом Саду.

Оружани трговачки бродови. Услед навала на трговачке бродове одлучила је енглеска дољна кућа, да се и приватни трговачки бродови наоружају топовима. Дне 19. о. м. отпловио је из лондооске луке први такав наоружани пароброд — „Темистоклес“. Он имаде на палуби два топа најновије конструкције. И сви остали бродови, који плове под енглеском заставом, биће наоружани таквим топовима, а као топници служиће момчад дотичног брода, која је служила код ратне морнарице и увежбала се у топничкој служби.

Руска влада и данашња привредна криза. Због светске привредне кризе сазвала је руска влада заступнике великих новчаних завода, те је овима подељен озбиљан савет, да се банке за сада не упусте у оснивање нових индустријалних и других подузећа и да се на берзе не уведу нове деонице и друге нове вредноте, које би отешћавале прођу осталих папира.

Шуме у Русији. Није без интереса за оне, који раде са шумом, да дознају, колико има шума у другим европским државама на пример у Русији. Огромне руске просторије под шумом могу се приближно израчунати само у европској Русији, где оне заузимају земљиште од 474 милијона јутара. У Финској заузимају шуме преко 50 милијона, у Пољској 6.5 милијона, а на Кавказу 19 милијона. У двома планинским провинцијама на Уралу пошумљено је половина целокупног земљишта. Целокупне државне шуме заузимају простор од 650 милијона јутара, од чега је преко 288 милијона само у покрајини амурској. Од овог силног шумског блага 430,041.128 јутара су у експлоатацији. Године 1908. експлоатација шума имала је трошкова 47,630.000 аруна, а приход је био свега 154,280.000 круна. Чистог прихода од шуме имала је дакле Русија само у години 1908. на 106,650.000 круна.

Народне књижнице у Норвешкој. Један штокхолмски књижевник издао је извешће о норвешким народним књижницама, те у њему тврди, да имаде мало народа, који се као норвешки занимају за књижевност. Од 600 норвешких опћина само су 63 без народних књижница. Оснивачи народних књижница живо настоје око тога, да године 1914. — о стогодишњем државном јубилеју Норвешке — не буде више ни једне норвешке опћине без народне књижнице, „да се тако створи освешћен и самостално мислећи народ“, како рече један говорник на последњем конгресу за народне књижнице.

Допуна извештају

VIII. седнице Централне Управе. — Код питања о савезној организацији случајно је изостао једногласно примљени предлог г. дра М. Петровића: да унутарњи чланови Централне Управе могу по потреби успоставити и поједини једно чиновничко место.

Српска Задружна Штампарија Нови Сад.

Додатак броју 12. и 13. „Трговачке Омладине“ г. 1913.

ИЗВЕШТАЈ О РАДУ

VIII. ВАНРЕДНЕ СЕДНИЦЕ ПРИВРЕМЕНЕ ЦЕНТРАЛНЕ УПРАВЕ СРПСКИХ ТРГОВАЧКИХ ОМЛАДИНА У АУСТРО-УГАРСКОЈ МОНАРХИЈИ, ОДРЖАНЕ 26. МАЈА (8. ЈУНА) 1913. Г., У 2 САТА ПО ПОДНЕ У СВЕЧАНОЈ ДВОРНИЦИ СРПСКЕ БЕЛИКЕ ГИМНАЗИЈЕ* У НОВОМ САДУ.

Председава: Г. Петар Деђански, председник Н. Т. О.

Бележи: Г. С. К. Бошковић, гл. уредник „Трг. Омладине“.

Присутни: — осим ових — Г. г. Жарко Татарски, благајник, Глиша Пураћ, књижничар, унутарњи чланови Ц. У., даље Никола Ј. Ђурчић, одговорни уредник „Трговачке Омладине“, Жарко Слеччевић, Ђура В. Јовановић, Сава Јанковић, Светозар Ковачевић, администратор, М. Бабин, пословођа, Павле Драгић, Јанко Мадачки, Душан Стефановић, Милан Станков — сви чланови Новосадске Трговачке Омладине; Коста Ковачевић, председник, Милета Томић, потпредседник и Ђура Милутиновић, одборник Панчевачке Трговачке Омладине; Милан Илчић, трговац, председник и Љуба Дудић, учитељ, наставник Вечерње Трговачке Школе Српске Трговачке Омладине у Земуну; Влада Грујић, трговац, председник Трговачког Кола у Сомбору; Љуб. Ђорђевић, председник и Симеон Татић, тајник Удружења Трговачке Омладине у Ст. Бечеју; Ђ. Жигић, трговац, председник и Јован Ђорђевић, благајник Српске Трговачке Омладине у Руми; С. Гркинић, председник Сентомашке Трговачке Омладине; Т. Вучковић, потпредседник Српске Трговачке Омладине у Митровици — спољни чланови Ц. У. (председници омладински) остали изасланици организованих удружења српске трговачке омладине;

Јован Вучковић, изасланик неорганизоване старопазовачке и Павле Каран јасеновачке трговачке омладине; професор Павле Аршинов, изасланик загребачког „Привредника“, др. Тихомир Остојић, изасланик „Матице Српске“, Љубомир Лотић, епарх. шк. референт-управник В. Т. Школе Н. Т. О., Дг. phil. Милан Петровић и проф. Јован Живојновић, наставници В. Т. Школе Н. Т. О., чланови Школског Савета и Редакционог Одбора „Трговачке Омладине“;

Ст. Капамација, Д. С. Монашевић, Душан Марковић, Р. Омаљев и Н. Лазич, трговци у Нов. Саду; Д. Бугарски, трговац у Сентомашу и Данило Слеччевић, управник „Добротвора“.

Председник отварајући седницу топлим речима поздравља присутне преставнике омладинских удружења, нарочито пак изасланика „Привредника“ и „Матице Српске“, као и присутне Србе трговце. Напомиње, да је ова седница Ц. У. сазвана за ширу** и ванредну имајући у виду владајуће неприродне политичке прилике, које отежавају сазив о. г. конгреса. Моли све присутне, да с љубављу пригреју заједнички рад. — Узима се на знање.

* У јавности је било објављено, да ће се ова седница одржати у дворници Матице Српске, но ова је изненадно запречена постала. — Нека је родољубива хвала часној управи новосадске српске гимназије, што је и овом приликом на сусрет изашла српској трговачкој омладини.

** У смислу конгресног решења чланови су Ц. Управе само председници омладинских организација — као спољашњи — а унутарње чланове бира из своје средине она омладина, која руководи и где пребива централна организација.

Председник умољава, да се приступи избору тајника. Једногласно се бира г. С. К. Бошковић, који се прима поверене тајничке дужности.

Тајник чита приспела писмена извешћа г. Р. Врховца, прочелника „Збора за друштвено (народно) просвећивање“, који је послом спречен, те јавља, да не може учествовати у раду трговачке омладине, но искрено јој жели у раду успеха и напретка; неорганизовано Удружење Српске Трговачке Омладине у Вел. Кикинди извештава без стварне мотивације, да прекида везу са савезном организацијом; Т.-Бечејско—Арачка Трговачка Омладина брзојавом ставља до знања, да јој је изасланик закаснио воз, те не може у раду ове седнице учествовати. — Узима се на знање.

Г. др. Милан Петровић, на претходну молбу унутарњих чланова Ц. У., поднаша следећи извештај О опћем раду Централне Управе:

Главни задатак наш: да створимо тесну везу међу појединим омладинама, те да рад појединих омладина поведемо једним правцем Привремена Централна Управа Трговачких Омладина ни ове године није извршила. Поједине омладине показале су веома мало интересовање за рад своје средишне управе и мало воље да раде по једној директиви. Изгледа да заиста треба дуже времена, те да наше омладине постану свесне користи заједничкога рада.

А наше омладине већ данас приказују доста знатну организацију, која би уз више дисциплине и свести о заједници интереса требала да покаже много лепше успехе. Јер мада ми данас још никако не можемо да саставимо тачну статистику о нашим омладинама, ипак приближним рачунањем можемо утврдити, да у организованим омладинама имамо преко 600 редовних чланова и преко 300 чланова помагача. Ни имовно стање њихово не може се тачно одредити, али износи у најмању руку око 30.000 К. Годишњи приходи омладинских организација морају достигати укупну своту до 15.000 К годишње. А то све сведочи, да су омладине већ створиле себи ма и најскромније материјалне увете за заједнички рад, за рад у већем стилу на образовању и подизању социјалног положаја наше трговачке омладине.

Међу тим Привремена Централна Управа није ове године могла развити живљи рад. С једне стране сметале су политичке прилике, с друге стране веома скромна материјална средства. Јер Централна Каса имала је само 380 чланова, а цела уплаћена свота морала се употребити на издржавање листа, и то због тога што је лист баш због слабог заузимања наших омладинаца имао мало претплатника, а и саме организоване омладине дугују доста велику своту на чланарину.

Од прошлога конгреса Привремене Централне Управе Српских Трговачких Омладина одржала је свега једну седницу, на којој се решавало о унапређењу листа и школе. — Узима се на знање.

На завршетку овог извештаја чита записник и закључке прошле седнице. Моли присутне да настоје, да омладинска удружења спроведу што пре неизвршена решења. Међу овима се налазе на првом месту: истављање „Омладинских Исказница“. — Узима се на знање.

Председник предлаже за оверовљење записника г. г. Саву Јанковића и Николу Ђурчића. — Прима се. Г. С. К. Бошковић поднаша следећи извештај О стању Централне Касе:

Стање Централне Касе беше 31. децембра 1912. г. К 1392·63
Овогодишња примања:

Прилог: од Ст. Пазовачке Штедионице (фонду за издавање стручних књига)	К 100—
„ Српска Банка у Загребу	„ 100—
„ Иришка Српска Привредна Задруга	„ 10—
„ г. Др. Милан Петровића	„ 3·20
Владимир Матијевић	„ 20—
Исидор Исаковић	„ 3—
Од бруто прихода унеле су 1 ⁰ / ₀ :	
Новосадска Омладина	„ 50·94
Панчевачка Омладина	„ 20·20
Земунска Омладина	„ 20·40
Т. Бечејска Омладина	„ 8·60
Румска Омладина	„ 4·30
5 ⁰ / ₀ од уписнине у Вечерњу Школу	„ 32·75
до 15. маја о. г. за оглас	„ 53—
до 15. маја о. г. за чланарину и претплату	„ 1063·75
Укупно примање до половине маја	К 2882·77
Укупна издавања до конца маја	„ 1866·38
	К 1016·39

По одбитку приспелих уплата за издавање стручних књига остаје нам готовина од . . . . . К 643—
Прошле године 1. маја стање Централне Касе беше „ 982·99
(дакле данашње је мање са К 339·99)
Осим овог постоји још и фонд за издавање листа К 369·22
Узима се на знање.

Г. Љубомир Лотић поднаша следећи извештај О раду Вечерњих Трговачких Школа:

Српска Трговачка Омладина била је срећне руке кад је одређивала циљ својим организацијама, јер га је врло тачно и правилно одредила овим речима:

„IV. конгрес Срп. Трговачких Омладина, одржан у Митровици дне 22. маја (4. јуна) 1911. год. проглашује главном сврхом својих организација образовање трговачке омладине, те свима организованим омладинама ставља у дужност, да још ове јесени организују школе по узору Вечерње Школе Новосадске Трговачке Омладине.“

О раду вечерњих трг. школа не можемо данас говорити још доста исцрпно, јер и поред тога што су све организоване омладине позвале да поднесу извештаје о својим школама, све нису то учиниле, него тек само половина њих.

Колико нам је познато, Вечерњих Школа било је: у Н. Саду, Панчеву, Земуну, Сомбору, Тур. Бечеју, Руми, Загребу и Гор. Карловцу. Ст. Бечеј и Сентомаш известили су, да ће ове јесени отворити Вечерњу Школу.

У Вечерњим Школама по негде је било 3 разреда а по негде само један или два разреда. Први посао омладински према том треба да буде, да се Вечерње Школе свугде устроје с по 3—3 разреда.

Наставна основа није била свугде једнака, но у главном подешавана је према наставној основи Новосадске Вечерње Школе. И за наставну грађу треба решити, да мора бити у свима школама једнака, те ако кад који ученик пређе из једне школе у другу, да може добро успевати и наставити своје студије. Мени је поверено, да известим о раду и стању Вечерњих Школа, те ћу и коју поближе да речем о тим школама.

Задаћа Вечерњих Школа је, да од наше Трговачке Омладине створе такав српски трговачки staleж, какав ми желимо да имамо и какав нам управо треба, а то је, да буде у сваком погледу напредан и јак и права златна средина између наше интелигенције и ратарских слојева, са свима потребним лепим народним одликама и врлинама а украшен и украсима опће свечовечанске образованости.

Хоћемо ли да имамо такав трговачки staleж, морамо радити на том, да га у том правцу однегујемо. За то се пак

ниште много труда, добре воље и разумевања ствари. Та обична воћка ако хоћемо да буде лепа и родна, захтева толико труда, а колико тек треба настојања, да се један читав staleж подигне на висину, коју траже од њега наше народне потребе!

Вечерње Школе имамо и треба да их имамо свугде где год је само могуће основати их, али није мали задатак, да дух и рад тих школа с највећом пажњом тако удесимо, те и наставу у њима тако дајемо, како ћемо код наших будућих трговаца моћи постићи, да буду прави представници напредног српског трговачког staleжа.

Што ко жели да има, мора око тога и да се труди, — то сад тешко осећају и многи западни народи, који баш у последње време опазише, да им се омладина не васпитава у онаком правцу, какав захтевају њихови народни и државни интереси. На против, у омладини опажају се многих трагови таквих особина, које могу да воде разорењу државе и народа. Отуда је настала права ужурбаност и повика у круговима првака тих народа, да томе треба помоћи. Но како? Васпитавањем и васпитавањем бољих поколења и то после свршене основне школе, па до 20 година у правцу оних народних и грађанских врлина, које су потребне за одржање народа и државе. Тако је настао велики нов покрет, који иде за тим, да омладину спрема и васпита за боље држављане. Овај покрет особито је јаки у Немачкој, где је ове године априла месеца одржан у Берлину и први конгрес за саветовање о овом омладинском васпитавању, које Немци назваше Staatsbürgerliche Erziehung.

Но што Немци лелечу због настранога омладинскога васпитавања, није толико чудно, колико што и слободна Швајцарска чини то, чак и ова земља слободе са ни мало мањом журбом хити, да и она своју омладину васпита у правцу својих државних завета и своје стародавне слободе. У швајцарском листу могло се читати, како чисто са завидљивошћу пишу о том, како се васпитавање омладине у Француској, Данској и Холандској већ одавно врши у таком правцу, какав одговара њиховим народним интересима, те је, веле, у том и главна снага тих народа, док је у њену омладину ушао дух разорвања стародавних јој завета.

Таке гласове чујемо са запада, где осим силне државне моћи још небројене установе потпомажу боље васпитавање омладине им.

А шта тек да кажемо ми и шта тек да чинимо ми за боље васпитавање наше омладине, који смо тако сиротни у средствима и помоћи око омладинскога васпитања?

Одговор нам се и сам даје, да и ми треба много више пажње и труда да поклонимо васпитавању целе наше народне омладине, па и важнога дела њезинога: трговачке омладине, него колико смо до данас чинили, а и него колико чинимо.

Према овој тежњи око бољег васпитавања омладинскога треба уредити и Вечерње Школе и тим правцем треба упутити и сав рад у њима. Вечерње Школе имају управо два задатка: просветни и васпитни. Ово се не сме изгубити из вида ни при једном послу, који стоји у вези са Вечерњим Школама и наставом у њима, дакле ни при удешавању наставне основе, ни код ученика, ни у самој настави. Просветни задатак још доста је истакнут и истиче се у школском раду, али васпитни задатак још није доста изражен ни у наставној основи ни у ученицима а ни у самој настави не долази довољно до изражаја.

Тек ако оба ова задатка у просвећивању омладинском будемо добро вршили, добићемо јаке, хармонично образоване јединице, а само из таквих јединица, а то је, које су умно добро развијене, здраве телом, јаке — ово особито наглашимо — карактером и подобне за економско напредовање и које су свесне и о својим народним и друштвеним дужностима, моћи ће се добити и јака целина: напредан трговачки staleж.

Таке јединице пак треба да нам спремају Вечерње Школе. За то треба наставну грађу за те школе изнова прегледати: да ли потпуно одговара томе правцу, те ако не, допунити је или преиначити где треба.

Осим тога и сами наставници треба при настави свагда да истичу и васпитне моменте.

Не треба смётнути с ума, да рачун, књиговодство, познавање менице и трговачкога права, земљопис и сви други предмети нису сами за себе циљ, него само средство, да се постигне онај главни део задатка: свестрано спремање јединице за живот. Зато наставу треба потпуно исцрпети у васпитном правцу, истичући свугде све етичке, сталешке, народне и грађанске врлине као можда најесенцијалнији део наставе, но који се не може књигама довољно истаћи него само живом речју и агитацијом наставниковом, а уз које свакако треба да иде и пример самога наставника. Колико се на пр. код рачуна може говорити о штедњи; код књиговодства о уредности и љубави према чистоћи; код трговачког и меничког права о поштовању закона, о тачном испуњавању обвеза, о чувању од банкрутства (и како?); код читаначких предмета о чувању здравља, без којег нема не само среће и задовољства него ни економскога напретка и у опће о разумном и трезвеном животу. Такође може се и иначе наћи небројено прилика да се говори о важности рада, штедње, поштења и о небројеним другим врлинама.

Па и народне дужности могу се често истаћи у настави. У трговачке књиге врло лепо ће пристати ставке на пр. о уплаћеној чланарини за „Српску Матицу“, за Српско Народно Позориште, Српску Читаоницу, Женску Задругу, Срп. Сокола, о плаћеном црквено-школском прирезу, те о прилозима на различне народне цељи, о чем се свему уједно и разговори воде, па се ова омладина тако упознаје са нашим народним установама и нашим автономним животом, са чиме се у вези уједно и народни задатци стављају омладини у пажњу.

Настава још мора одговорити наставним (дидактичким) начелима: да иде од ближега к даљем, од познатог к непознатоме, од простог к сложеноме; треба да буде лака, сварљива, мила, занимљива; средиште њено морају бити сами ученици, од којих има све полазити и к њима се враћати, те према том мора се најоштрије избегавати настава где наставник само говори а научници само слушају, јер така настава успављује и тело, и душу ученикову. Од такве наставе никада не може бити правога успеха ни праве користи.

Према овим наставним начелима мора се преудесити и добар поредак наставни предмети у појединим разредима. Сада тај поредак није као што треба. На пр. трговачки земљопис предаје се тек у 3. разреду, а толико је потребна грађа му код књиговодства, кореспонденције и трговачког рачуна већ у 1. и 2. разреду. Дакле, тај предмет треба пренети већ у 1. разред. Ескомптовање меница предаје се у 2. разреду а познавање менице тек у 3. И то је неприродно, да се рачуни уче из круга оних знања, која ученици још не познају. И у читаначку грађу могли би се унети још многи предпојмови, који би знатно олакшали успех како у умном, тако и морално-васпитном погледу, настава би тако постала поступна и не би било у њој неприродних скокова.

Да би се све ове школске реформе могле као што треба извести, треба да се сазове анкета из крила свију организованих омладина, која би ове реформе извела. Ова анкета могла би се назвати и просветно-књижевни одбор Трговачке Омладине. Овај би одбор с времена на време претресао и сва она даља питања, која стоје у вези са опћим просвећивањем Трговачке Омладине.

Извештај се узима на знање. Предлог се усваја и упућује на извршење Школском Савету Н. Т. О. у споразуму са Ц. Управом.

Г. Др. Тих. Остојић разложно говори о значају трговачких школа и о јазу, који на двоје дели послодавце и омладинце. Нада се, да ће родољубивији Срби трговци орно прићи и помоћи својој забринутој омладини.

Г. Др. Милан Петровић у вези са школским извештајем говори о прекој потреби, о издавању стручних књига за Веч. Трг. Школе. Нарочито су данас

прешне: Трговачки Земљопис и Књиговодство, те зато пожурје, да се путем продавања „Приложних Марака“ (купона од К 0.20 и К 0.50) што више ојача фонд за издавање стручних књига. — Предлог се прима с допуном г. В. Грујића, да се исти што пре могуће изврши, а упућује се Ц. У.

Председник умољава, да се донесе закључак о продајној цени — са свима правима уз уговор — прекупљене књиге „Немачка кореспонденција“ од Ј. Шопфа. — Решава се, да се ова књига има од сада продавати по К 1.50. Уједно сва удружења имају купити по неколико комада књига и са свог стоваришта распродавати.

Г. С. К. Бошковић реферише: О стању омладинског органа „Трговачке Омладине“: Стање претплатника је на дан 15. маја било:

1. Појединих претплатника	191
2. Т. Бечејска Т. Омладина	28
3. Ст. Бечејска „	—
4. Земунска „	29
5. Инђијска „	12
6. Јасеновачка „	6
7. В. Кикиндска „	43
8. Панчевачка „	19
9. Ст. Пазовачка „	18
10. Румска „	42
11. Новосадска „	125
12. Сентомашка „	16
13. Сомборска „	—
14. Бечејска „	7
Свега	345
	536

Ево навршила се година дана, од како је покренут омладински орган „Трговачка Омладина“, та давнашња жеља наше омладине, која је нашла видног израза на IV. конгресу, одржаног у Митровици године 1912. За ово кратко време служио је општој омладинској потреби и развијао успешно у омладини свест у свима правцима.

Но као што се свако биће развија, тако се и лист мора развијати. Од пре кратког времена „Трговачка Омладина“ постала је стручним гласником за свеопћу народну привреду.

Овај лист није из спекулације покренут и преображен. Њиме се не мисли постићи материјалан успех. Служиће општој народној потреби, препороду и подизању српске народне привреде. Пратиће развој и савременост свих привредних грана и догађаја. Од данас постаје „Трговачка Омладина“ приступачнија и нашим трговачким, финансијским и привредним круговима.

У првом реду су дужни Срби трговци, привредници, као и све наше кредитне и економске установе да се претплате на „Трговачку Омладину“, те је у ту сврху издата погодна окружница.

Данас је „Трговачка Омладина“ у целом српском новинарству једини привредни лист такве врсте, па већ и то је довољан разлог, да ће му се живот и напредак обилатом претплатом обезбедити. „Трговачка Омладина“ ће и на даље остати свестан и независан бранич српске трговачке омладине и рада јој. Годишња претплата „Трговачке Омладине“ износи К 8.—, а излази двапут месечно. Прима и све врсте трговачких огласа.

Ради избегавања трзавица око уређивања и администрације листа успостављен је у смислу ранијих закључака Редакциони Одбор, у који су ушли: Г. С. К. Бошковић, као главни уредник; Г. Никола Ј. Ђурчић, одговорни уредник; а као чланови: Г. Г. Љубомир Лотић, др. Милан Петровић, Јован Тотовић, Жарко Слеччевић, проф. Јован Живојновић и Пера Деђански, и за администратора изабрат је Г. Светозар Ковачевић, те тиме је сва администрација одвојена од опште администрације Н. Т. О.

У последње доба, у смислу решења сав принос од чланарине за Централну Касу, бива употребљиван на издавање листа. Данас је лист у дефициту са К 157-31, но надати се је, да ће позив на претплату наћи родољубивог одзива, који ће накнадити све недостатке. — Редакциони одбор у своје време био је хонорисао сву сарадњу на листу, но то је привремено укинуто, док се не дође до фактичног стања листа, које је услед неуредне досадање администрације постало непрегледно. Моли присутне да се овај извештај узме на знање и да и саме омладине пораде што већом агилношћу око скупљања нових претплатника. — Усваја се реферат. Сви присутни изјављују да се лист и на даље одржи. — Даље се бирају повереници органа и то: Г. Г. Ђура Милутиновић за Панчево, Јован Вучковић за Ст. Павозу и околину, С. Гркинић за Сентомаш, Симеон Татић за Ст. Бечеј, Влада Грујић за Сомбор, Т. Вучковић за Митровицу и Јован Ђорђевић за Руму.

Г. др. Милан Петровић предлаже, да тајници омладинских удружења требају бити стални сарадници органа и месечно бар једанпут пошаљу уредништву извод последњих записника уз одговарајући хонорар. — Прима се и упућује се Ц. У. на извршење.

Г. Влада Грујић предлаже, да лист буде јeftинији. — Г. С. К. Бошковић одговара му, да засад застој наших новчаних прилика отежавају снижење претплате, но чим наступе погодне прилике, ова жеља, чија је и свију нас одмах ће се моћи испунити.

Г. Милан Илкић предлаже да се огласи за лист по свима местима имају купити путем повереника. — Усваја се. Администрација се упућује да повереницима стави на расположење све информације око овог посла.

Г. С. К. Бошковић предлаже, да лист одсада излази 1. и 15. сваког месеца. — Усваја се.

Председник моли присутне, пошто је на дневном реду питање О Савезној Организацији, да се о овој ствари подрбно изјасне.

Г. Жарко Слeпчевић: Изнашајући историјат организационога рада српске трговачке омладине у својем говору даље вели:

Да би по његовом мишљењу требало пре свега тачно претрести то питање, да ли је за одржавање централне управе и омладинског органа у овакоме облику као до сада право, да се осим до сада поднесених великих жртава, поднесу још новије жртве, кад видимо, да поред свега, што је до сада учињено није могло ни једно ни друго да одговори овоме задатку онако као што треба. Можда би требало разгледати, па ћемо наћи можда коју установу, која има сличан задатак са нашим, те би се можда у заједници са том установом могло уз мање трошење и цепкање снаге до бољих резултата доћи. По његовом мишљењу та установа је Привредник, која и ако имале већ приличан број трговачких помоћника, које је она подигла, те тако кад би ми са њиме алирали, скупила би се сва снага уједно.

Централна управа омладина требало би да буде у Привреднику, да се ту на једном месту воде евиденције и о свима члановима омладина, да се одатле стара да све омладине испуњавају свој задатак, а што је главно, да се ту усредреди и штедња, било са Привредниковим питомцима заједно или да се за осталу омладину створи засебно одељење, према томе, које је целисходније.

Привредников орган „Привредник“ требало би тада према приликама проширити односно допунити са омладинским ства-

рима. Све до сада организоване омладине постоје и даље као самосталне, ако би било тешкоћа да се не могу организовати због недобивања одобрења правила од власти, имале би просто конституисати се као „Привредников Клуб“. Говорник се за то нада већем успеху од овог алирања, што код Привредника имаде људи, којима је стално занимање, да се баве нашим привредним стварима, дочим код омладина нема и не може да буде тога, јер су сви радници својим пословима везани, те не могу да се овоме раду онолико посвете колико би требало.

Г. Душан Марковић: Држи, да је Привредник већ и својим радом преоптерећен.

Г. Душан Монашевић: Види неуспех организације у томе што у месним организацијама не могу учествовати као редовни чланови удружења и сами трговци, те би зато требало да се правила целисходно преиначе.

Г. Жарко Слeпчевић: Доказује, да трговци само у неким местима нису редовни чланови, но у другим местима се баш налазе и у кругу редовних чланова, али зато ипак не види реалније успехе.

Г. Ђ. Јовановић: Разложно потпомаже предлог г. Ж. Слeпчевића.

Председник: Умољава за тим г. П. Аршиновог изасланика Привредника да да своје мишљење о предлогу г. Жарка Слeпчевића.

Г. П. Аршинов: И ако није опуномоћен да у овој ствари заступа „Привредника“, изјављује с пуно наде, да ће „Привредник“ све учинити, да се у неким питањима дође до коалирања савезне организације удружења српске трговачке омладине са „Привредником“. — Предлог се г. Жарка Слeпчевића прима и упућује се у смислу овог Централној Управи да ова ступи у преговоре са Привредником.

Председник: Предлаже да се о. г. конгрес због неповољних политичких прилика не одржи. Усваја се.

Г. Сава Гркинић: Предлаже да се тим пре о јесени сазове седница Централне Управе и то по кључу конгресним, даље да се сви предлози за времена изнесу у листу ради потребне ориентације. Прима се.

Г. Жарко Слeпчевић: Предлаже, да се омладинска удружења паушално обрачунавају за чланарину са Централном Касом.

Г. Ђ. Милутиновић: Начелно само усваја овај предлог, јер је потребно да Централна Управа претходно ступи у преговоре са удружењима.

Предлог г. Жарка Слeпчевића са допуном г. Ђ. Милутиновића упућује се Централној Управи на извршење.

Председник: Јавља, да су наишли неспоразуми у погледу 1% опорезивања за фонд за издавање стручних књига, јер нека су удружења унела у фонд опорез са чистог добитка годишњег, док су нека са бруто прихода. Моли да се у овој ствари донесе тачна дефиниција. — Решава се да је кључ за 1% опорезивање за фонд за издавање стручних књига, бруто годишњи приход од текуће године, а што се тиче забавних доходака, при опорезовању истих имају се и добровољни прилози урачунати у дохотке.

Председник, пошто се тиме дневни ред исцрпио затвара седницу и искрено се захваљује присутнима на родољубивом одзиву и учешћу у раду.

СЕНТОМАШАНИН

Лист за просвету, привреду и остале народне потребе.

Власник: СТЕВАН Л. ГАВАНСКИ	ИЗЛАЗИ СВАКЕ НЕДЕЉЕ.	Рукописи шаљу се на уредништво а новац за претплату а огласе на администрацију «Сентомашанина» Неплаћена писма не примају се. Огласи се рачунају по тарифи ако се више пута увршује рачунају се јефтиније.	Одговорни уредник: ЂОКА РАДУЛОВИЋ.
	на 1/2 годину . . . . . 6 Кр. на 1/4 године . . . . . 3 » на 1/8 године . . . . . 2 » Поједини бројеви 10 пог.		

СЕДАМДЕСЕТ И ЧЕТИР СРПКИЊИЦЕ У МАЂАРСКОЈ ГРАЂАНСКОЈ ДЕВОЈАЧКОЈ ШКОЛИ У НОВОМ САДУ.

«Застава» у једноме своме скорошњем броју доноси кратак извод из овогодишњег школског извештаја *Мађарске државне грађанске девојачке школе у Новом Саду*, из којег се види, да је ту школу похађало *Седамдесет и четир Српкињице*. Кад смо ово прочитали, пренеразили смо се, и не верујемо да ће бити Србина, коме неће румен стида и срама у лице ударити, кад ово чује. Како нема сумње, да су те Српкињице скоро све из Новосадских бољих српских породица, и како се догодило то баш у Новом Саду, у културном средишту оностраног српства то је та појава тиме жалоснија!

Сваки народ, који је свестан самога себе и који хоће да постоји и живи својим националним животом, сматра, да му је његова школа најјача моћ за одбрану и јачање народне свести. Зато се код свију свесних народа полаже велика важност школи и приноси се велике материјалне жртве за њено одржање, јер је школа по своме позиву најбоља, да поверену јој децу васпита у народноме духу и језику.

Али није тако код нашега народа, јер се ето нашло и таквих српских родитеља у Новом Саду, српској Атини, који шиљући своју женску децу у туђу несрпску школу својом родитељском руком чупају из срца своје деце и оно мало српскога осећаја и љубави према своме народу, те их тако тиме однарођују и откидају од тела народнога.

Оваки поступак српских родитеља не би се могло опростити ни онда, кад у Новом Саду не би било добре школе за више образовање наше женске деце. Ни у овоме случају не би се смео погизити свој народ, него би се морао тражити начин да се тој нашој деци створе такве школе у којима би се она имала у народноме духу васпитавати. Но како ми данас у Новом Саду имамо нашу вишу девојачку школу, која је удешена по најсавременијим педагошким захтевима, у којој раде спремне и ваљане учитељске снаге, којој је управитељ човек, који својом спремом и својим савесним радом јамчи нам за ваљаност те школе, кад та наша школа ниучем не уступа туђим школама те врсте, онда не можемо себи да схватимо шта је могло навести оне српске родитеље, да своју децу поред своје више девојачке школе у туђу школу шаљу!

Сећамо се, да се пре више година

подизала тужба, да наше више девојачке школе довољно неспремају децу у туђим језицима! Школска власт примала је тај приговор, те се постарала да се и томе захтеву задовољи. Данас се у нашим вишим девојачким школама деца много више обучавају у мађарском и немачком језику, тако да се на часовима који су одређени за туђе језике предавање и конверзација води искључиво на томе језику. Овим начином наставе, деца у тим школама толико присвоје стране језике, да и тај приговор отпада.

Ми мислимо, да не ће ово бити прави узрок што српски родитељи шаљу своју децу у несрпске школе! Биће ту нешто друго. Прави и једини узрок биће у самој породици, у дому дечјем. Знамо, да је мати први учитељ и васпитач своје деце, и да деца прве утиске, појмове и знања добивају од својих матера. У каквом је духу мати однегована, тако ће и своју децу да васпита. Па стога држимо, да матере оних седамдесет и четир Српкињица нису довољно однеговане и спремљене у народноме духу, јер да јесу, не би могле погизити свој народ из кога су поникле и коме припадају. Тима српским матерама недостаје народнога поноса, оне не уму да осећају српски, равнодушне су према свему ономе што је српско, што је народно; из њих су

ПОДЛИСТАК.

ОВЧЕ ПОЉЕ.

Овче поље је зараван и површина му је више но дно суседних котлина. Уоквирено је релативно ниским и махом разређеним врховима и брдима, тако да је готово са свих страна отворено. Оно је дакле отворена зараван и зато су с њега згодне комуникационе везе прама многим крајевима скопске Старе Србије и Македоније. Оно је важан део централне области и балканског језгра. Од путова, који преко Овчег Поља воде, најважнија су три: Велики пут, серески и штипсковелешки пут. Велики пут је управо стари врањско-солунски друм.

Због отворености у свима правцима на Овчем пољу је клима експезивнија но игде у скопској Старој Србији, нарочито је јако изложено непогодама и олујама. Зима је оштра, лета су жарка и бескишна. Зато знатни делови његови и имају лети изглед степе: голи су и српљени, жита су сазрела и класје и кукурузовина суви, само по слатинама има мало зе-

ленила. И мањи ветрови дижу прашину и песак, истина не онакве облаке прашине, као на заравни Маркове Реке, Сунчеви зраци пеку и јако загревају оголели, жућкасти, лискуновити песак, који се бљешти и не да у се погледати. Скоро нигде нема дрвета. Дрво за грађу добијају Овчеполци из Митровице и доноси се жељезницом до Велеса. Огањ у кућама одржавају поглавито сламом са мало дрва. Али као да Овче Поље није увек било овако голо, где-где се по њему види по који врло стар дебео хрст, сасвим ретко и мали гајеви старе горе. Они су увек на северној и северозападној страни око села Ђелешева, изнад села Татарли и око села Карацали и Џумали. Нема дакле сумње да је Овче Поље у ранијим временима било шумовитије и услед тога мање експезивније природе.

При путовању је Овче Поље учинило на ме утисак области, која је сада испод средње плодности. Изгледа да је у њему најплодније Св. Никољско Поље, затим долина Азмака, нарочито оно пространо, тањирасто проширење испод Богословца. По тим плоднијим деловима Овчег Поља сеју се поглавито пшеница и мак или афијан, последњи у најновије време у ог-

ромним размерама. Има много винограда. И ту летину која није обилата, не могу да среде сами његови становници, већ уз жетве долазе гурбедије из околних крајева, нарочито из Малеша. Међутим, изгледа да је у ранијим временима Овче Поље било плодније. Јеротије Рачанин прошао је њиме 1704. г. Он је о Овчем Пољу ово записао: «И дођосмо на тринајести конак (од Београда) у Горобинце на Овчем Пољу (велико село које и сада постоји и у коме има око 500 душа. Јурука на 30 до 40 хришћана). Ту видех красну земљу, лепа поља и жита и винограде и много различног воћа, и лепе реке теку из планине и источници студенци чести, и виде се градови и села, и ту на јужини с једнога места набројасмо 14 великих белих цркава од камена, Срби правили а сад све пусто». Даље пише како су му казивали, кад су се Срби у прво време на Овче Поље доселили да су сковали од бакра гумно, које је данас земљом засуто, и ту се врло чудисмо красоти земље и обилатости плодова».

Данас је Овче Поље више крајсточарски но земљораднички. На њему се виде велики чопори од говеда и коња, које у околини врло

СЕНТОМАШАНИН

Лист за просвету, привреду и остале народне потребе.

Власник: СТЕВАН Л. ГАВАНСКИ	ИЗЛАЗИ СВАКЕ НЕДЕЉЕ.	Рукописи шаљу се на уредништво а новац за претплату а огласе на администрацију »Сентомашанина«	Одговорни уредник: БОКА РАДУЛОВИЋ.
	на $\frac{1}{4}$ годину . . . . . 6 Кр.	Неплаћена писма не примају се.	
	на $\frac{1}{2}$ године . . . . . 3 »	Огласи се рачунају по тарифи ако се	
	на $\frac{3}{4}$ године . . . . . 2 »	више пута увршћује рачунају се	
	Поједини бројеви 10 пот.	јефтиније.	

СЕДАМДЕСЕТ И ЧЕТИР СРПКИЊИЦЕ У МАЂАРСКОЈ ГРАЂАНСКОЈ ДЕВОЈАЧКОЈ ШКОЛИ У НОВОМ САДУ.

»Застава« у једноме своме скорашњем броју доноси кратак извод из овогодишњег школског извештаја *Мађарске државне грађанске девојачке школе у Новом Саду*, из којега се види, да је ту школу похађало *Седамдесет и четир Српкињице*. Кад смо ово прочитали, пренеразили смо се, и не верујемо да ће бити Србина, коме неће румен стида и срама у лице ударити, кад ово чује. Како нема сумње, да су те Српкињице скоро све из Новосадских бољих српских породица, и како се догодило то баш у Новом Саду, у културном средишту оностраног српства то је та појава тиме жалоснија!

Сваки народ, који је свестан самога себе и који хоће да постоји и живи својим националним животом, сматра, да му је његова школа најјача моћ за одбрану и јачање народне свести. Зато се код свију свесних народа полаже велика важност школи и приносе се велике материјалне жртве за њено одржање, јер је школа по своме позиву најбоља, да поверену јој децу васпита у народноме духу и језику.

Али није тако код нашега народа, јер се ето нашло и таквих српских родитеља у Новом Саду, српској Атини, који шиљући своју женску децу у туђу несрпску школу својом родитељском руком чупају из срца своје деце и оно мало српскога осећаја и љубави према својем народу, те их тако тиме однарођују и откидају од тела народнога.

Оваки поступак српских родитеља не би се могло опростити ни онда, кад у Новом Саду не би било добре школе за више образовање наше женске деце. Ни у овоме случају не би се смео погазити свој народ, него би се морао тражити начин да се тој нашој деци створе такве школе у којима би се она имала у народноме духу васпитавати. Но како ми данас у Новом Саду имамо нашу вишу девојачку школу, која је удешена по најсавременијима педагошким захтевима, у којој раде спремне и ваљане учитељске снаге, којој је управитељ човек, који својом спремом и својим савесним радом јамчи нам за ваљаност те школе, кад та наша школа ниучем не уступа туђим школама те врсте, онда не можемо себи да схватимо шта је могло навести оне српске родитеље, да своју децу поред своје више девојачке школе у туђу школу шаљу!

Сећамо се, да се пре више година

подизала тужба, да наше више девојачке школе довољно неспремају децу у туђим језицима! Школска власт примала је тај приговор, те се постарала да се и томе захтеву задовољи. Данас се у нашим вишим девојачким школама деца много више обучавају у мађарском и немачком језику, тако да се на часовима који су одређени за туђе језике предавање и конверзација води искључиво на томе језику. Овим начином наставе, деца у тим школама толико присвоје стране језике, да и тај приговор отпада.

Ми мислимо, да не ће ово бити прави узрок што српски родитељи шаљу своју децу у несрпске школе! Биће ту нешто друго. Прави и једини узрок биће у самој породици, у дому деце. Знамо, да је мати први учитељ и васпитач своје деце, и да деца прве утиске, појмове и знања добивају од својих матера. У каквом је духу мати однегована, тако ће и своју децу да васпита. Па стога држимо, да матере оних седамдесет и четир Српкињица нису довољно однеговане и спремљене у народноме духу, јер да јесу, не би могле погазити свој народ из кога су поникле и коме припадају. Тима српским матерама недостаје народнога поноса, оне не уму да осећају српски, равнодушне су према свему ономе што је српско, што је народно; из њих су

ПОДЛИСТАК.

ОВЧЕ ПОЉЕ.

Овче поље је зараван и површина му је више но дно суседних котлина. Уоквирено је релативно ниским и махом разређеним врховима и брдима, тако да је готово са свих страна отворено. Оно је дакле отворена зараван и зато су с њега згодне комуникационе везе прама многим крајевима скопске Старе Србије и Македоније. Оно је важан део централне области и балканског језгра. Од путова, који преко Овчег Поља воде, најважнија су три: Велики пут, серески и штипсковелешки пут. Велики пут је управо стари врањско-солунски друм.

Због отворености у свима правцима на Овчем пољу је клима експезивнија но игде у скопској Старој Србији, нарочито је јако изложено непогодама и олујама. Зима је оштра, лета су жарка и бескишна. Зато знатни делови његови и имају лети изглед степе: голи су и српљени, жита су сазрела и класје и кукурузовина суви, само по слатинама има мало зе-

ленила. И мањи ветрови дижу праšину и песак, истина не онакве облаке праšине, као на заравни Маркове Реке, Сунчеви зраци пеку и јако загревају оголели, жућкасти, лискуновити песак, који се бљешти и не да у се погледати. Скоро нигде нема дрвета. Дрво за грађу добијају Овчеполци из Митровице и доноси се железницом до Велеса. Огањ у кућама одржавају поглавито сламом са мало дрва. Али као да Овче Поље није увек било овако голо, где-где се по њему види по који врло стар дебео хрст, сасвим ретко и мали гајеви старе горе. Они су увек на северној и северозападној страни око села Ђелешева, изнад села Татарли и око села Караџали и Џумали. Нема дакле сумње да је Овче Поље у ранијим временима било шумовитије и услед тога мање експезивније природе.

При путовању је Овче Поље учинило на ме утисак области, која је сада испод средње плодности. Изгледа да је у њему најплодније Св. Никољско Поље, затим долина Азмака, нарочито оно пространо, тањирасто проширење испод Богословца. По тим плодним деловима Овчег Поља сеју се поглавито пшеница и маки или афијан, последњи у најновије време ју ог-

ромним размерама. Има много винограда. И ту летину која није обилата, не могу да среде сами његови становници, већ уз жетве долазе гурбеџије из околних крајева, нарочито из Малеша. Међутим, изгледа да је у ранијим временима Овче Поље било плодније. Јеротије Рачанин прошао је њиме 1704. г. Он је о Овчем Пољу ово записао: »И дођосмо на тринајести конак (од Београда) у Горобинце на Овчем Пољу (велико село које и сада постоји и у коме има око 500 душа. Јурука на 30 до 40 хришћана). Ту видех красну земљу, лепа поља и жита и винограде и много различног воћа, и лепе реке теку из планине и источници студенци чести, и виде се градови и села, и ту на јужини с једнога места набројасмо 14 великих белих цркава од камена, Срби правили а сад све пусто«. Даље пише како су му казивали, кад су се Срби у прво време на Овче Поље доселили да су сковали од бакра гумно, које је данас земљом засуто, и ту се врло чудисмо красоти земље и обилатости плодова«.

Данас је Овче Поље више крајсточарски но земљораднички. На њему се виде велики чопори од говеда и коња, које у околини врло

страни инштитути, у које су у своје младо доба на васпитању били искоренили све оне врлине, које треба да красе праву српску матер. Отуда она равнодушност код њих према свему оном што је српско, а поносе се оним што је туђе. Таке српске матере уживају кад им деца говоре туђе језике, а не стиде се што им деца не знају честито свога матерњег језика. Народ који има таке матере не може имати будућности, таке матере никада не могу однеговати онакне синове, какве виђамо у најновијима ратним догађајима.

У ту мађарску грађанску девојачку школу ишло је 292 девојчице, од којих је било 74. Српкињице што чини 25%, док је у Српској вишој девојачкој школи у Новоме Саду било 176 ученица и од ових само 8 несрпкиња. Колика разлика!

Но није ово једини случај. Има их свуда и на све стране. Нема сумње да наших Српкињица има и у другој вишој девојачкој школи у Новоме Саду, у тако званом «кlostеру» где су учитељице калуђерице. Какво тек тамо васпитање добивају Српкињице, где је католицизам све и сва!

Оваких жалосних појава нашли би смо и у основним школама, а о гимназијама да и не говоримо, јер у овима је пуно наше деце. У овоме скоро да је овладала нека манија у нашем народу, јер држимо да нема у Угарској несрпске гимназије у којој се не би нашло по које Српче. На све стране нам се упропашћује наш народ, а овај начин као да је најопаснији. Па да ова немила појава буде још жалоснија, истичемо, да у овоме предњаче многи наши свештеници и учитељи, који своју децу дају у туђе несрпске школе, не мислећи, да су они у првоме реду чувари свога народа и његова опстанка.

Настаје питање: како да се предупреди ово зло? Никако другчије него да наша журналистика узме то у своје руке, да о томе води јаван рачун, па да све оне наше родитеље, који поред својих школа шиљу децу у туђе школе, изнесе на јавност и жигосе их, Таким Србима, који раде на

цене. Али највише је оваца, по којима је јамачно и име добило. Оне су врло крупне, имају дугачку густу вуну и гоје се нарочито по описаним слатинама, и то како Овчеполци мисле, поглавито од оне слане коре, која после росе остаје. Те су овце врло цењене и трговци скоро из целе Македоније купују их за бачила.

Села су по Овчем Пољу ретка, управо су то махом турски или српски читлуци, врло често мешовити. Чистих српских села има поглавито у севернозападном делу Овчег Поља и под Богословцем, а у јужном превлађују турска. Ови Турци су у претежној већини Јуруци, врло стари досељеници из Мале Азије. Изгледају физички оронули и изнемогли; врло су лењи и можда најнекултурније становништво оних крајева. Противност су према њима Турци Коњари, такође малоазијско племе, јамачно од Иконије, који су по имену и народу у Србији познати, јер се извесне шаре на ћилимима зову коњарске, Они су трезвени ведри и врло радени. И једни и други ретко знају по нешто и српски или бугарски. Припадају оном великом турском појасу, који се пружа од Орфанског залива до севернозападне ивице Овчег Поља и који је Кичев згодан назвао турским вардарским појасом. Овчеполски Јуруци су најсевернији део тога непрекинутог турског појаса, којим је словенско становништво Македоније раздвојено на две половине, које су скоро без везе.

упропашћивању нашег народа треба ускратити свако поштовање и изложити их осуди народној, јер они, који мисле да немају никакве дужности ни обвезе према своме народу, који каљају образ народни незаслужују никаквих обзира. Ако овако пође и даље, наш народ неће имати будућности, њега ће нестати, а гроб ће му испати његови рођени синови.

СКУПШТИНА

ПОЛИТИЧНЕ ОПШТИНЕ.

Сентомаш, 14. јула 1913. год.

Политична општина држала је своју скупштинску седницу 14-ог јулија, и на њој је донела више решења.

Наш народ слабо похађа ове скупштинске седнице, но тиме греша. Седнице су ове јавне, и у њима се доносе закључци за ову општину у којој смо и ми, а и наше се коже тиче. У њима се види ко је пријатељ народа, и како заступа интересе његове, стара се за просвету и човечанство и искрене пријатеље народне бирати за своје преставнике, а не заслужне гонити напоље.

У овој седници било је 12 тачака на дневном реду, но ми ће мо поминути само најважније.

Прва је тачка била: Извештај поглаварства о подели плацева. Наши сиромашни људи радују се да могу толико стећи, да виде мало оцака над главом, да скрпе мало кућице, према оној српској: своја кућица своја слободица, те су гледали, да добију од општине плац, да граде себи кућу.

Општина је исто поделила уз наплату за сваки квадратни метер извесну суму, и по положају појединих плацева. Сви они који су хтели да имају кућицу своју пристали су на обележене цене, и тако ће доста леп број наших сиромашака имати своју кућу.

Друга тачка била је: Избор општинског школског одбора. Запитаће неко: чему овај општински шк. одбор, кад га имамо?

Овака етнографска преграда је морала јамачно утицати да се источно и западно словенско становништво Македоније у различитом правцу развија: можда би с тога гледишта било од интереса разматрати етнографске особине и дијалекте у Македонији. Поред Јурука и Коњари има и у многим селима и Турака мухаџира, готово искључно из Бугарске, највише од Плевне, Ловче, Радомира и Ђустендила. И српско становништво махом бедно изгледа, у издераним дрехама често полуголо, тупог изгледа, убијеног духа. Мени се учинило, да, осим делова Тиквеша на левој страни Вардара, нема ни у Скопској Старој Србији и Македонији беднијег становништва ни беднијих села но у Овчем Пољу; сасвим су друкчији енергични трезвени сељаци око Богословца.

Села су већином велика, преко стотине кућа, али их има и малих од 10 до 15 и 20 кућа, Куће су махом од ћерпића, врло ниске и неокречене, кровином или ћерамидом покривене, без прозора и чине утисак црних гомила. У неким селима, нарочито у њиховим хришћанским махалама, као у Горобинцу, куће су бедне колебе. Сва су села врло прљава, куће су им унутра такве исте и готово без ичега.

Из дела Јована Цвијића: »Основе за географију и геологију Македоније и Старе Србије.

Салашани на Кутошу тражили су школу, у молби својој су навели разлоге, и министарство је наредило, да се има тамо подићи једна општинска школа комунална. Том министарском наредбом одређено је место за школу на хеђешком путу.

Овде се развила дебата. Краус Гашпар представник, кога су изабрали социјалисте мађари, распредао је ово питање, и тражио да се ова школа подигне у Дрљану, али су против њега устали други.

Он се позивао на закључак скупштински од прошле седнице, да је решено, да се има подићи школа у Дрљану, и развикао се а све гледа у публику, мислио је, да ће тиме показати своју мудрост, и изишао је на поље.

Изгледа нам, да се и овде по кадрад игра скупштина. Кад је већ министарска наредба, онда престаје свака дискусија о том предмету. Но ипак треба скупштина да пази при донашању закључака. У једној седници донети један закључак а у другој то поништити, то је играње скупштине.

За то треба да пазимо при избору представника кога ће мо бирати. Да не бирамо оне, који ће само климати главом и викати, јер онда ће мо дочекати оно што је рекла покојна Матрона Николићева деда Сави Каћанском: Браца! Вас шесет преставника шесет магараца само Ви браца нисте. А и наша браћа мађари не треба да бирају таке букаче као што је Краус Гашпар, који ништа не разуме и ништа не зна.

Он би прво требао да зна сашити добру чизму, па тек онда да буде преставник. Но он не зна ни тога. Чудимо се и г. Др. Леринцу, да он подржава оваког човека, употребљава га за своје оруђе, а овај га доста пута осрамоти својим незнањем и глупошћу. Трећа је тачка о припомоћи нашим ватрогасцима.

Ово је друштво младо, и треба га потпомоћи, јер је то човекољубива установа. Само не треба толико балова и излета правити него више се вежбати стварно, да не би морали за ватру јављати пре осам дана.

Шеста тачка је била: Допис школског одбора у погледу награде учитељу Миладину Туторовом.

Ово је одбијено са једним гласом. Да ову ствар разгледамо мало стварније, те да видимо, шта је на ствари.

Наша школска уредба, односно рескрипт наређује: да један учитељ може имати само 80 деце, чим има више од 80 деце има право на једног спомоћног учитеља.

Морамо испоставити да наши школски одбори нису довољно обраћали пажње нашој просветном раду у школи, јер нису хтели, да отклоне све препреке успешном раду.

Један од најважнијих узрока је свакако и прекомеран број деце.

Но државни закон наређује да највећи број деце у школи сме бити 60. Према томе, наши учитељи треба да траже још 4 учитељске снаге, а у дужности би спадало шк. одбору, да ту ствар одмах узме у своје руке и доведе у ред.

Сваки учитељ гледа, да свом позиву учини задоста, и тиме задовољи потребе школе и народа, те неће да пријављује да има велики број деце, вољан је да ради и више него што му

и сам закон налаже, ал се то не признаје него се још учитељство наше напада, потцењује, омаловажава, а о каквој заслуженој награди ни помена.

Учитељски је позив доиста најсветији, најузвишенији али има најмање признања. На њега не би се могла приметити она филозовска: Признање је цветак, који само на гробовима ниче, јер на гробовима учитеља ни овај цветак не ниче. Тако је то бивало до сад. Но ево сад г. Миладин Туторов с правом тражи награду и школски Одбор потпомаже га у овоме.

Да ли је то шк. Одбор учинио из чистог срца, или да није то онако што рекао г. Степа Л. Манојловић, да се награди што је стварао коалицију!

Ако је чиста понуда зашто поп-Миливој није упутио и друге г. учитеље да траже награду, па на основу тога имао би права и г. В. Рунић да тражи, јер је он пуних 20 год. имао више од 100 деце, и према томе заштедио нашој општини годишње плату једног учитеља од најмање 2000 круна, што би износило 40.000 круна, па би право било, да му се од те своте да само 2 од сто. Заиста се морамо чудити да г. поп-Миливој тврди да је г. Рунић задржавао сваке године репетента, јер то не стоји, јер да је задржавао сваке године десет, то би било на крају 20-те год, 200 осим друге редовне деце, које је било још 100 а толико није никада било.

Најпааметније би у радио г. Туторов да тражи још једног учитеља, јер награду неће добити баш због коалиције. Г. Миливоју би препоручили, да као члан шк. Одбора поради на томе, да учитељима одвади број шк. деце, а тоби учинио и тиме што би своје дете слао у школу надлежном учитељу а снине и другу децу. Ово спада и у делокруг шк. одбора те ће мо датом приликом о овоме још проговорити.

Седма тачка је молба Шандора Баљича за повишицу плате.

У нашој општини само немојништа искати, а подај што више. Српска пословица вели: Сит гладном не верује. Тако је и овде.

Сви испитани помоћници у општини имају 1200 круна а неиспитани 1000 круна. Донекле је ово оправдано. Али намеће се питање. Да ли сви испитани раде онолико, колико неиспитани? Ми сви знамо, да у животу пракса више вреди но теорија, а знамо да овде има више њих испитаних, који више читају новине но што раде, док неиспитани више раде.

Свакако је право да се свима да повишица да сви имају 1200 круна. То треба скупштина да учини из сопствене побуде, а тим пре што зна какве су данас потребе. Чешће ћемо износити извештаје са ових скупштина, да наш свет зна шта се ради.

Вести из места.

Са српског прстена. Г. Др. Јова Симић инжињер и посланик на босанском сабору из Тузле, верио се са госпођицом Др. Добрилом Рунићевом професорком београдске гимназије а ћерком нашега поштованог пријатеља и овдашњег срп. нар. учитеља г. Витомира Рунића. Срдачно честитамо и желимо најбољу срећу!

У пажњу нашем народу у Турији, Надаљу и Сентомашу. Читали смо у »Сентомашанину« како трговине у Сентомашу лепо напредују да имамо српских новчаних завода те имамо све што нам треба.

Да је то тако могло бити много су допринела суседна места, Турија и Надаљ. Ратарски сталеж из тих села доноси рану, живину, јаја, доводе марву, дотерују свиње на пијацу где добру прођу нађе. Оновчили се, те тако снабде и своје потребе у овдашњим радњама. Свет из Турије и Надаља кроз познаје Сентомаш, зна све трговине па тако и зна где ће своје потребе и подмирити моћи. Да је то тако, сви ми знамо, па зато се морамо чудити оном свету који се да вођати (калаузирати) по Сентомашу као да су у Пешти.

Готово сваки дан ће те моћи видети на Туринској станици, неког кројача (али не ради занат) па видели, да стрине са кћерима иду да пазаре у Сентомаш, то се исти шнајца пришије њима и силом их одвуче у такве радње где он провизије има. Да ту провизију иста муштерија плати по себи, се разуме. Зато пазите, недајте се натоциљавати, валда имате толико памети, колико један назови шнајца!

Даље видимо да по Турији, Надаљу и Сентомашу крстаре неки агенти, нуде јефтиних новаца. Неверујте! Данас јефтиног новца нема на свету нигде. Неповеравајте се туђину, јер ће те зло проћи.

У среду на ноћ падала је јака киша са грмљевином. Пукао је гром у кућу Стеве Муњиног и запалио је гредицу, која је изгорела.

† Нестор Дебељачки. У петак изјутра после дугог боловања умро је овд. економ Нестор Дебељачки. Био је вредан и ваљан човек. Лака му црна земља!

Вести са стране.

Преображај средњих школа у Угарској. Нови министар јавне наставе у Угарској Бела Јанкович спрема крупне реформе наставе у средњим школама према потребама живота, а против преоптерећивања ђака. По његовим смеровима главна би се пажња обратила оспособљавању ученика за логично мишљење и разумевање онога, што уче; настава би трајала у нижим разредима 3, а у вишим 4 часа на дан; латински би се језик учио тек у вишим разредима, али би се немачки учио већ од првог са смером да се језик научи, а не граматика. Тога ради ће се сазвати стручњачка анкета, која ће претрести и утврдити предлоге за намишљену реформу.

Циганска држава. У Европи има свега 600.000 Цигана. Свака држава има својих Цигана, али је Румунија најбогатија њима. Тамо их је на 200.000 те је то управо њихова права домовина сад.

Јавна захвала.

Имена добровољних прилагача приликом слета »Српског Сокола« у Сентомашу.

Лазар Дунђерски 20 К. Степа Л. Манојловић 10 К. Милутин Везилић 5

К. Миливој Сивачки 5 К. Каменко Бранчић из Кикинде 5 К. Др. Тоша Николић 5 К. Дејан Гавански 5 К. Вида Сивачка 5 К. Др. Паја Мартиновић 4 К. Никола Гавански 3 К. Јелка Пивничка 2 К. Светозар Соколовић 2 К. Др. Таваница 2 К. Ђура Петковић 2 К. Цвета Иванић 2 К. Драгутин Мудрински 2 К. Драгољуб Стајић 2 К. Степа Гавански 2 К. Нестор Белић 2 Кр. Аца Лесковац 1 К. Ђура Пивнички 1 К. Татомир Срђанов словослагач 1 К. Тоша Јојин 1 К. Степа Л. Сивачки 1 К. Васа Муњин 1 К. Душан Монашевић 1 К. Љубомир Ђорђевић Ст. Бечеј 1. К. Коста Живановић 1. К.

И овог пута су показали горепоменута господа, да су схватили идеју Српског Сокола, те су својим добровољним прилозима и потпомогли га, на чему им се ми најтоплије захваљујемо. Уједно нека је велика хвала и свима оним домаћинима, који су нам били у помоћи при дочеку наших милих гостију браће Сокола и сестре Соколице из Новог Сада, те их у свој дом примили и на српски начин угостили. *Старешинство.*

Здравље.

Колико човек треба да спава. Хуфеланд је тврдио, да човек на дан треба 8 сати радити, 8 сати одмарати се, а 8 сати спавати. Па и данас је то правило понајбоље. Но има читав низ мишљења научењака о суштини спавања, али ни једно од оних мишљења није довољно утврђено. За време спавања одмара се само један део тела, али кроз то време не мирује читава машина тела. Срце ради и ако у слабијој мери, дихање не престаје, а и пробавни органи исто тако раде без знатније промене. Но подела крви у телу мења се у спавању и јаче струји кроз кожу. За то се човек у кревету брже и јаче угреје, кад спава, него кад будан лежи. Услед тога је врло опасно на хладним ноћима спавати на пољу, јер студен одузима топлину, које спава и смрт услед промрзлости лакше наступа.

Па и душевне радње не престају, кад човек спава, чак ни кад најтврђе спава, осим ако не сања. Према томе спавање има двоструку задаћу: Оно чува човека од изнурења и од умарања. Активност живих организама може се само онда одржавати, ако непрестано има извесних материја за растварање. Ако се те материје истроше, а нове не придолазе у довољној мери, онда наступа изнуреност. Активност тела, која се одржава растварањима, даје такођер материје за растварање, згуре, које се морају одстранити, и ако се оне брзо не одстране, онда проузрокују уморност. Ове материје уморности могу се доказати у животињској крви. Ако се крв једнога пса, који се је напрезао, уштрца другом одморном псу, то и код овога последњега се опажују знакови уморности. Дакле ако видимо човека после другог напорног рада, то ћемо моћи код њега доказати два стадија: Исцрпљеност у правом смислу, то јест истрошене потребне материје за одржавање животне активности и нагомилане материје уморности.

Сан уклања оба ова стадија. Поново се добију нове материје и згуре

се одстране. У опће спавање је у прва два сата најдубље и служи у првом реду за спречавање исцрпљености, а остали део спавања уклања материје уморности.

У осталом је спавање много ствар навике и воље. Човек јаке воље може коцентрисати свој дух на извесни круг ствари и душевно радити, макар да крај њега бесни улична галама, он се огради против свих утисака, који њему не одговарају, док човека слабе воље шчепа сваки спољњи потицај. Према томе човек јаке воље заспи и поред буке, којој не да да допре до виших делова свести. Напротив раздржљива, човека слабе воље, буни сваки најслабији глас.

Каже се да је спавање пре поноћи најбоље и најздравије. То је тачно, јер већина људи, изузевши великоварошане иде спавати пре поноћи, и у то време најтврђе спавају. Могло би се мислити, да је један рачун, да ли тих осам сати спавања траје од 8—4 после поноћи, или од 10—6 и 12—8 изјутра. То није свеједно. Има људи, који пре поноћи најтврђе спавају, а има таквих, који најтврђе најтврђе спавају пред зору. После спавања осећа се дуже или краће време не само као нека врста опијености, него и лака замореност. Покуси су доказали, да људи, који тврдо спавају пре поноћи, много краће осећају уморност након спавања и пре добивају потпуну свежину, него они, који истом пред зору тврдо заспу.

После дуго спавање, као и сувише спавање после подне, штетно утече на свежину и вољу човека за рад. Појава, да људи најтврђе спавају пред зору, последица је великоградских прилика, на које се човек свикне. Ноћни радници слаби су радници по дану. Дуго-трајна замореност после спавања показује, да великоградски обичаји нису индиферентна ствар, јер организам се је научио на редовну измену дана и ноћи, да он боље искоришћује спавање по ноћи, него спавање по дану према светлости.

Разно.

Напредак телефона. Најновија статистика о употреби телефона, која је изашла 1912. године 31. децембра изнаша нам, на целом свету има 13

милијона 500 хиљада телефонских звања, са 8 перцента више него 1911. године. Од ових спада на Сједињене Америчке државе **девет** милиона, а на целу Европу **три** милиона **500** хиљада. Уваћање телефона стало је Америку **пет** милијарди круна, а Европу **три** милијарде, дакле Европу много скупље је стало. Занимљиво је, да је приход појединих звања у Америци скоро једнак са Европским. Број годишњих разговора у Америци је **15** и **по** милиона, док је Европа **6** и **по**. Занимљиво је, да сама варош Чикаго има више претплатника него **читава** Француска или Аустро-Угарска. Сам Њу-јорк чини већи промет него Холандија, Белгија, Швајцарска, Норвешка и Шпанија заједно! У Сједињеним државама Америке на сваку 1000 пада 100 претплатника, док у Европи на сваку хиљаду само 27.

Трговина.

СЕНТОМАШКА ПИЈАЦА.

Извештај 5. (18.) јула 1913 год.

Житна пијаца.

Пшеница нова по мц.	К. 20.—
Кукуруз „ „	„ 14. 60
Зоб „ „	„ 14.—
Јечам „ „	„ 14.40
Раж „ „	„ 16.40

Свињи.

Свињи мршави	К 1:20 п.
» дебели	» 1.— »

СТОЛАРСКА РАДИОНИЦА

Аврама Зеремског у Турији

потребује два **ШЕГРТА** из боље куће, 3—3 ступити могу одмах.

ШТАМПАРИЈА

СВЕТОЗАРА МАРИНКОВА СЕНТОМАШ.

потребује једног **ШЕГРТА** из боље куће, који је вичан српском и мађарском језику под платом, ступити може одмах.

НАРОДНА КРЕДИТНА БАНКА

ДЕОНИЧАРСКО ДРУШТВО

У СЕНТОМАШУ.

У КУЋИ г. ЂОРЂА БЕКИЋА.

Прима улоге на штедњу и укамаћује са $5\frac{1}{2}\%$ веће улоге по погодби. Издаје хипотекарне зајмове на непокретности куће и земље.

Прва српска радња готових мушких, женских, дечјих одела и мушких шешира

БРАЋА РАДУЛОВИЋ

РАДЊЕ:

Сомбор.-Ст.-Бечеј.-Т.-Ковин.

СЕНТОМАШКО ДОБРОТВОРНО ПОСМРТНО УДРУЖЕЊЕ

основано 1909. године исплатило је својим умрлим члановима

ПРЕКО 100,000 КРУНА.

Прима чланове у I. и II. коло до 55. година старости.

Уписница у једно коло 2 круне на К 1000.— у оба кола 4 круне на К 2000.—

Уписати се може сваки дан у друштвеној канцеларији у Ђорђевићевој кући.

Штампарија Светозара Маринкова у Сентомашу.